

Липень '2009

**Інформаційний
бюлетень**

**УКРАЇНА – 2009:
національні символи,
соціальна напруженість,
електоральні наміри**

**За редакцією
члена-кореспондента АПН України
М. М. Слюсаревського**

Упорядник Л. П. Черниш

Київ

Україна – 2009: національні символи, соціальна напруженість, електоральні наміри: Інформаційний бюлетень. Липень ' 2009 / За ред. М. М. Слюсаревського; Упоряд. Л. П. Черниш. – К., 2009. – 72 с.

Бюлетень підготовлено за даними всеукраїнського репрезентативного опитування, проведеного Інститутом соціальної та політичної психології АПН України 26 червня – 3 липня 2009 р. Ці дані порівнюються з попередніми “зрізами” моніторингових циклів, які постійно здійснює інститут.

Для науковців, працівників ЗМІ, представників громадськості.

У проведенні дослідження, опрацюванні його даних та підготовці матеріалів бюлетеня взяли участь: *Л. П. Булах, В. В. Жовтянська, Л. М. Калачнікова, М. О. Литвин, М. М. Слюсаревський, Л. П. Черниш.*

Адреса:

04070, м.Київ, вул.Андріївська, 15
тел. 425-24-08 , 425-22-87
факс. 425-45-56
e-mail: info@ispp.org.ua

При використанні матеріалів дослідження посилання на Інститут соціальної та політичної психології АПН України обов'язкове.

© Інститут соціальної та політичної психології АПН України, 2009

З М І С Т

Попередні зауваження.....	4–4
1. Уявлення громадян України про національні символи.....	5–17
<i>Резюме</i>	<i>15–17</i>
2. Реакція населення на кризові явища в українському суспільстві	18–39
<i>Резюме</i>	<i>35–39</i>
3. Провал ідеї широкої парламентської коаліції та зміни в Секретаріаті Президента України очима громадян.....	40–47
<i>Резюме</i>	<i>46–47</i>
4. Електоральні преференції населення	48–71
<i>Резюме</i>	<i>67–71</i>

ПОПЕРЕДНІ ЗАУВАЖЕННЯ

Масове опитування громадян, результати якого подаються нижче, було проведене 26 червня – 3 липня 2009 року за квотною вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років і старше. Опитано 2010 респондентів у 242 населених пунктах, з яких 114 – міські, 128 – сільські. Похибка вибірки становить 2,2%.

Для аналізу регіональних особливостей використано умовний поділ України на такі регіони:

- **Західний** (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області);
- **Центральний** (Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області, м. Київ);
- **Східний** (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська області);
- **Південний** (АР Крим, Миколаївська, Одеська, Херсонська області).

Результати опитування у міру можливості порівнюються з попередніми “зрізами” відповідних моніторингових циклів.

1. УЯВЛЕННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ПРО НАЦІОНАЛЬНІ СИМВОЛИ

Розподіл відповідей на запитання “Що для Вас особисто є символом України?”, у %

	Жовтень 2003 р.	Місце у рейтингу	Червень 2009 р.	Місце у рейтингу
державна символіка (синьо-жовтий прапор, тризуб, Гімн “Ще не вмерла України ...”)	37,8	1	46,0	1
національне вбрання, вишиті рушники	34,6	3	43,6	2
національні страви і напої (хліб із салом, борщ, галушки, горілка з перцем і т.п.)	35,2	2	41,2	3
Дніпро	27,9	7	31,1	4
українська народна пісня	31,2	4	27,4	5
національні музичні інструменти (кобза, бандура, трембіта)	20,9	9	26,0	6
Карпатські гори	15,0	15	24,7	7
червона калина	28,6	5	23,7	8
пшеничне (житнє) колосся	26,8	8	22,4	9
національна валюта (гривня)	18,6	10	20,8	10
гетьманська булава	9,4	21	19,4	11
верби, тополі	13,4	16	17,2	12
Чорне море	15,6	12	16,0	13
ФК “Динамо” (Київ)	15,0	14	14,6	14
Майдан Незалежності в Києві	не було у списку	–	14,3	15
ФК “Шахтар” (Донецьк)	6,0	24	13,4	16
Донбас	10,6	18	13,0	17
Тарасова могила на канівській кручі	17,1	11	11,6	18
Чорнобиль	15,5	13	11,5	19
о. Хортиця	5,4	26	10,0	20
зброя та спорядження українського козацтва	6,0	23	9,3	21
сучасні вітчизняні літаки, зокрема, АН-124 “Руслан” і АН-225 “Мрія”	11,6	17	8,3	22
церковна і релігійна символіка	9,8	20	7,6	23
комуністична і радянська символіка (червоно-синій прапор, п'ятикутна зірка, серп і молот)	5,7	25	4,7	24
інше	6,8		3,1	
вважаю, що Україна не має символів	4,3		2,5	
важко відповісти	6,6		2,5	

Примітка. Сума перевищує 100%, оскільки кількість варіантів відповідей респондентів не обмежувалася.

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Західний регіон	Централь- ний регіон	Східний регіон	Південний регіон
державна символіка (синьо-жовтий прапор, тризуб, Гімн “Ще не вмерла України ...”)	79,1	47,7	30,7	32,1
національне вбрання, вишиті рушники	66,9	41,7	36,5	32,4
національні страви і напої (хліб із салом, борщ, галушки, горілка з перцем і т.п.)	48,9	42,3	34,9	42,3
Дніпро	38,9	31,6	25,3	32,4
українська народна пісня	42,5	31,7	14,2	27,3
національні музичні інструменти (кобза, бандура, трембіта)	42,7	24,5	21,3	17,7
Карпатські гори	47,8	21,1	15,9	21,5
червона калина	41,7	29,0	11,8	14,3
пшеничне (житнє) колосся	31,6	24,6	16,0	19,5
національна валюта (гривня)	29,5	19,8	18,3	16,7
гетьманська булава	35,9	17,7	16,0	8,5
верби, тополі	18,8	14,0	21,2	13,3
Чорне море	13,7	11,0	14,2	34,1
ФК “Динамо” (Київ)	17,8	19,9	9,1	10,6
Майдан Незалежності в Києві	19,1	17,8	8,0	14,3
ФК “Шахтар” (Донецьк)	10,4	10,4	18,0	13,7
Донбас	8,7	8,0	20,7	13,0
Тарасова могила на канівській кручі	17,6	15,0	6,1	8,9
Чорнобиль	10,9	10,4	8,6	21,2
о. Хортиця	12,7	10,0	8,6	9,2
зброя та спорядження українського козацтва	16,0	10,0	6,2	5,5
сучасні вітчизняні літаки, зокрема, АН-124 “Руслан” і АН-225 “Мрія”	6,6	11,3	6,7	7,5
церковна і релігійна символіка	18,1	7,7	3,5	2,7
комуністична і радянська символіка (червоно-синій прапор, п'ятикутна зірка, серп і молот)	2,5	3,9	6,5	5,5
інше	1,8	3,6	3,5	2,7
вважаю, що Україна не має символів	0,8	2,7	2,6	4,4
важко відповісти	–	2,7	2,6	5,5

Примітка. Сума перевищує 100%, оскільки кількість варіантів відповідей респондентів не обмежувалася.

У віковому розрізі (на момент останнього опитування):

	18—29 років	30—55 років	56 років і більше
державна символіка (синьо-жовтий прапор, тризуб, Гімн “Ще не вмерла України ...”)	53,9	45,4	42,1
національне вбрання, вишиті рушники	47,3	42,7	42,7
національні страви і напої (хліб із салом, борщ, галушки, горілка з перцем і т.п.)	46,8	39,4	40,4
Дніпро	30,0	31,2	31,6
українська народна пісня	28,8	26,5	27,8
національні музичні інструменти (кобза, бандура, трембіта)	28,8	25,4	25,4
Карпатські гори	26,8	26,0	21,7
червона калина	29,1	22,4	22,3
пшеничне (житнє) колосся	23,9	22,0	22,2
національна валюта (гривня)	22,2	20,6	20,3
гетьманська булава	22,9	18,5	18,5
верби, тополі	17,7	17,0	17,3
Чорне море	19,5	16,3	13,6
ФК “Динамо” (Київ)	19,5	15,5	10,5
Майдан Незалежності в Києві	17,7	14,7	12,0
ФК “Шахтар” (Донецьк)	17,2	13,0	11,7
Донбас	10,6	11,8	16,2
Тарасова могила на канівській кручі	13,3	10,8	11,8
Чорнобиль	10,6	11,9	11,5
о. Хортиця	12,6	10,1	8,3
зброя та спорядження українського козацтва	11,8	9,5	7,4
сучасні вітчизняні літаки, зокрема, АН-124 “Руслан” і АН-225 “Мрія”	7,9	8,5	8,3
церковна і релігійна символіка	8,1	8,1	6,7
комуністична і радянська символіка (червоно-синій прапор, п'ятикутна зірка, серп і молот)	2,2	2,3	9,5
інше	3,7	3,4	2,2
вважаю, що Україна не має символів	2,2	3,3	1,7
важко відповісти	2,2	3,0	2,2

Примітка. Сума перевищує 100%, оскільки кількість варіантів відповідей респондентів не обмежувалася.

За статтю (на момент останнього опитування):

	Чоловіки	Жінки
державна символіка (синьо-жовтий прапор, тризуб, Гімн “Ще не вмерла України ...”)	45,1	47,0
національне вбрання, вишиті рушники	38,7	47,7
національні страви і напої (хліб із салом, борщ, галушки, горілка з перцем і т.п.)	41,4	41,1
Дніпро	32,3	30,2
українська народна пісня	26,2	28,6
національні музичні інструменти (кобза, бандура, трембіта)	23,5	28,1
Карпатські гори	23,4	25,8
червона калина	21,4	25,7
пшеничне (житнє) колосся	21,1	22,4
національна валюта (гривня)	18,8	22,5
гетьманська булава	20,7	18,3
верби, тополі	15,8	18,8
Чорне море	15,5	16,4
ФК “Динамо” (Київ)	20,4	9,6
Майдан Незалежності в Києві	14,3	14,5
ФК “Шахтар” (Донецьк)	19,6	8,2
Донбас	15,7	10,8
Тарасова могила на канівській кручі	11,2	12,0
Чорнобиль	13,4	9,8
о. Хортиця	11,0	9,2
зброя та спорядження українського козацтва	12,2	6,8
сучасні вітчизняні літаки, зокрема, АН-124 “Руслан” і АН-225 “Мрія”	10,7	6,4
церковна і релігійна символіка	8,0	7,3
комуністична і радянська символіка (червоно-синій прапор, п'ятикутна зірка, серп і молот)	6,6	3,2
інше	3,7	2,5
вважаю, що Україна не має символів	3,1	2,0
важко відповісти	1,1	3,7

Примітка. Сума перевищує 100%, оскільки кількість варіантів відповідей респондентів не обмежувалася.

За рівнем освіти (на момент останнього опитування):

	Повна вища	Неповна вища, середня спеціальна	Повна середня	Неповна середня
державна символіка (синьо-жовтий прапор, тризуб, Гімн “Ще не вмерла України ...”)	52,4	47,0	44,5	42,6
національне вбрання, вишиті рушники	42,6	43,6	45,3	40,4
національні страви і напої (хліб із салом, борщ, галушки, горілка з перцем і т.п.)	35,3	43,4	43,1	39,6
Дніпро	34,1	29,3	31,3	29,6
українська народна пісня	25,3	27,0	28,1	28,6
національні музичні інструменти (кобза, бандура, трембіта)	26,2	24,1	27,4	25,1
Карпатські гори	26,5	24,5	25,9	20,2
червона калина	25,3	23,6	24,4	20,8
пшеничне (житне) колосся	18,8	23,2	24,8	19,1
національна валюта (гривня)	21,8	19,8	21,5	19,1
гетьманська булава	21,5	19,3	19,3	17,5
верби, тополі	17,6	15,2	18,4	15,9
Чорне море	14,7	17,3	16,7	14,0
ФК “Динамо” (Київ)	16,2	14,1	16,4	10,0
Майдан Незалежності в Києві	12,9	15,2	15,4	12,1
ФК “Шахтар” (Донецьк)	12,6	15,2	14,1	10,5
Донбас	13,2	11,1	14,6	11,9
Тарасова могила на канівській кручі	11,2	13,2	11,4	10,8
Чорнобиль	14,1	9,8	11,5	11,3
о. Хортиця	10,0	10,9	10,4	7,5
зброя та спорядження українського козацтва	13,2	10,7	7,9	7,3
сучасні вітчизняні літаки, зокрема, АН-124 “Руслан” і АН-225 “Мрія”	7,6	7,7	9,4	7,3
церковна і релігійна символіка	7,9	5,5	9,1	6,5
комуністична і радянська символіка (червоно-синій прапор, п'ятикутна зірка, серп і молот)	3,2	4,5	4,6	6,5
інше	4,1	3,6	2,8	1,9
вважаю, що Україна не має символів	2,4	2,0	3,1	2,2
важко відповісти	2,4	3,0	2,0	3,2

Примітка. Сума перевищує 100%, оскільки кількість варіантів відповідей респондентів не обмежувалася.

Розподіл відповідей на запитання *“Хто з історичних діячів і (чи) наших видатних сучасників для Вас особисто найбільшою мірою символізує Україну?”*, у %

	Жовтень 2003 р.	Місце у рейтингу	Червень 2009 р.	Місце у рейтингу
Тарас Шевченко	54,9	1	49,6	1
Леся Українка	34,9	2	33,6	2
Богдан Хмельницький	32,2	3	30,5	3
Ярослав Мудрий	не було у списку	–	27,1	4
Володимир Великий	не було у списку	–	24,7	5
Віталій і Володимир Клички	29,1	4	21,2	6
Михайло Грушевський	18,6	6	18,0	7
Софія Ротару	22,2	5	14,8	8
Іван Мазепа	14,4	9	12,3	9
Богдан Ступка	10,2	15	10,9	10
Валерій Лобановський	14,8	7	9,3	11
Роксолана	11,8	11	9,1	12
Андрій Шевченко (Шева)	14,8	8	9,0	13
В'ячеслав Чорновіл	10,5	14	8,9	14
Степан Бандера	9,5	17	8,6	15
Василь Стус	7,6	20	8,4	16
Яна Клочкова	11,1	12	7,9	17
Юлія Тимошенко	5,8	23	7,2	18
Руслана Лижичко	не було у списку	–	7,1	19
Ані Лорак	не було у списку	–	6,2	20
Верка Сердючка (А. Данилко)	13,6	10	6,0	21
Раїса Кириченко	9,3	18	5,5	22
Нестор Махно	5,6	25	4,9	23
Симон Петлюра	5,5	26	4,0	24
Віктор Янукович	–	–	3,4	25
Віктор Ющенко	10,9	13	2,3	26
Арсеній Яценюк	не було у списку	–	1,8	27
інші	2,6		1,9	
на мою думку, нікого персонально не можна вважати символом України	9,9		9,8	
важко відповісти	5,4		4,4	

Примітка. Сума перевищує 100%, оскільки кількість варіантів відповідей респондентів не обмежувалася.

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Західний регіон	Централь- ний регіон	Східний регіон	Південний регіон
Тарас Шевченко	67,9	50,0	37,3	51,9
Леся Українка	52,2	36,0	21,4	30,7
Богдан Хмельницький	44,5	32,2	21,1	29,0
Ярослав Мудрий	35,4	24,6	22,5	31,7
Володимир Великий	34,6	18,9	26,3	20,8
Віталій і Володимир Клички	28,2	25,2	12,3	22,5
Михайло Грушевський	40,2	17,2	8,6	11,3
Софія Ротару	13,7	14,0	10,6	27,3
Іван Мазепа	23,2	16,8	4,1	6,1
Богдан Ступка	14,8	14,7	6,7	6,8
Валерій Лобановський	12,5	11,2	6,1	8,2
Роксолана	20,4	9,2	3,8	5,5
Андрій Шевченко (Шева)	10,9	11,2	5,2	10,2
В'ячеслав Чорновіл	18,8	9,4	4,4	4,8
Степан Бандера	26,0	6,8	2,1	4,1
Василь Стус	19,3	10,0	3,0	2,4
Яна Клочкова	10,4	8,8	6,7	5,5
Юлія Тимошенко	11,7	8,8	3,2	6,5
Руслана Лижичко	12,2	7,1	4,6	6,1
Ані Лорак	8,7	6,5	3,8	7,8
Верка Сердючка (А. Данилко)	3,1	6,3	5,6	9,9
Раїса Кириченко	4,3	10,0	2,4	4,1
Нестор Махно	5,9	4,2	5,8	3,1
Симон Петлюра	8,4	4,7	1,5	2,0
Віктор Янукович	1,8	2,4	5,0	4,4
Віктор Ющенко	5,3	2,3	1,2	1,0
Арсеній Яценюк	2,8	2,1	0,9	1,7
інші	2,5	3,2	1,1	–
на мою думку, нікого персонально не можна вважати символом України	1,0	12,8	10,8	12,3
важко відповісти	1,8	4,5	5,2	5,8

Примітка. Сума перевищує 100%, оскільки кількість варіантів відповідей респондентів не обмежувалася.

У віковому розрізі (на момент останнього опитування):

	18—29 років	30—55 років	56 років і більше
Тарас Шевченко	51,0	50,8	47,2
Леся Українка	35,7	35,9	29,2
Богдан Хмельницький	33,5	31,6	27,3
Ярослав Мудрий	29,8	27,5	25,0
Володимир Великий	27,1	24,8	23,1
Віталій і Володимир Клички	28,6	22,8	14,6
Михайло Грушевський	20,0	20,4	13,9
Софія Ротару	10,8	16,5	14,9
Іван Мазепа	17,0	13,2	8,3
Богдан Ступка	12,8	11,4	9,2
Валерій Лобановський	11,1	10,1	7,3
Роксолана	9,9	10,3	7,0
Андрій Шевченко (Шева)	14,8	9,0	5,6
В'ячеслав Чорновіл	11,1	8,8	7,9
Степан Бандера	10,8	9,4	6,3
Василь Стус	10,3	9,7	5,6
Яна Клочкова	11,3	8,5	5,1
Юлія Тимошенко	6,7	7,7	6,9
Руслана Лижичко	8,6	8,6	4,2
Ані Лорак	11,3	6,0	3,5
Верка Сердючка (А. Данилко)	6,7	6,9	4,4
Раїса Кириченко	4,4	5,5	6,3
Нестор Махно	6,2	5,1	3,8
Симон Петлюра	5,7	4,8	1,9
Віктор Янукович	3,7	3,1	3,8
Віктор Ющенко	2,5	2,6	1,9
Арсеній Яценюк	1,2	2,2	1,6
інші	2,7	1,6	1,6
на мою думку, нікого персонально не можна вважати символом України	7,4	9,8	11,1
важко відповісти	4,7	2,8	6,3

Примітка. Сума перевищує 100%, оскільки кількість варіантів відповідей респондентів не обмежувалася.

За статтю (на момент останнього опитування):

	Чоловіки	Жінки
Тарас Шевченко	50,4	48,9
Леся Українка	28,2	37,8
Богдан Хмельницький	32,4	28,9
Ярослав Мудрий	26,6	27,4
Володимир Великий	23,6	25,6
Віталій і Володимир Клички	25,6	17,6
Михайло Грушевський	17,3	18,8
Софія Ротару	12,3	16,8
Іван Мазепа	12,3	12,3
Богдан Ступка	11,2	10,7
Валерій Лобановський	12,9	6,3
Роксолана	6,3	11,4
Андрій Шевченко (Шева)	10,8	7,4
В'ячеслав Чорновіл	9,9	8,1
Степан Бандера	10,0	7,5
Василь Стус	8,8	8,2
Яна Клочкова	8,7	7,3
Юлія Тимошенко	5,5	8,6
Руслана Лижичко	6,5	7,7
Ані Лорак	5,3	7,1
Верка Сердючка (А. Данилко)	5,9	6,0
Раїса Кириченко	4,6	6,2
Нестор Махно	6,3	3,8
Симон Петлюра	4,9	3,2
Віктор Янукович	3,3	3,6
Віктор Ющенко	2,2	2,5
Арсеній Яценюк	1,9	1,7
інші	1,9	1,9
на мою думку, нікого персонально не можна вважати символом України	9,7	9,7
важко відповісти	4,1	4,6

Примітка. Сума перевищує 100%, оскільки кількість варіантів відповідей респондентів не обмежувалася.

За рівнем освіти (на момент останнього опитування):

	Повна вища	Неповна вища, середня спеціальна	Повна середня	Неповна середня
Тарас Шевченко	53,8	47,3	50,1	47,3
Леся Українка	34,1	33,4	35,1	29,5
Богдан Хмельницький	33,2	33,6	30,0	25,4
Ярослав Мудрий	31,2	27,7	27,4	21,6
Володимир Великий	28,5	25,0	24,9	20,0
Віталій і Володимир Клички	25,9	23,6	21,0	14,6
Михайло Грушевський	22,4	18,6	18,0	13,5
Софія Ротару	15,0	13,9	15,1	15,1
Іван Мазепа	14,7	13,6	12,4	8,4
Богдан Ступка	13,2	8,9	11,5	10,0
Валерій Лобановський	12,1	7,5	11,2	4,9
Роксолана	9,1	9,3	10,1	6,2
Андрій Шевченко (Шева)	9,4	9,1	10,4	5,7
В'ячеслав Чорновіл	10,3	10,2	8,8	6,2
Степан Бандера	8,5	9,5	9,3	5,9
Василь Стус	11,2	9,3	8,8	3,8
Яна Клочкова	10,0	8,2	8,1	5,4
Юлія Тимошенко	8,2	6,8	7,4	5,9
Руслана Лижичко	8,2	7,3	7,9	4,3
Ані Лорак	6,5	7,5	6,4	4,3
Верка Сердючка (А. Данилко)	7,6	5,0	6,1	5,4
Раїса Кириченко	6,8	5,0	5,7	4,9
Нестор Махно	6,2	5,0	5,3	2,4
Симон Петлюра	5,3	4,1	4,4	1,6
Віктор Янукович	1,8	3,0	4,0	4,3
Віктор Ющенко	2,4	2,7	2,0	2,7
Арсеній Яценюк	1,8	2,0	1,9	1,4
інші	2,9	2,7	1,4	1,1
на мою думку, нікого персонально не можна вважати символом України	7,9	9,8	9,2	12,7
важко відповісти	2,6	3,0	4,6	6,8

Примітка. Сума перевищує 100%, оскільки кількість варіантів відповідей респондентів не обмежувалася.

Резюме

• Опитування засвідчило, що в українському суспільстві попри всі економічні негаразди та політичні чвари триває процес підвищення рівня національної і державницької свідомості громадян, започаткований подіями помаранчевої революції. Підставу для цього висновку дає, зокрема розподіл відповідей на запитання “Що для Вас особисто є символом України?” (респондентам пропонувався список з 24 найменувань, куди входили найрізноманітніші предмети і явища; кількість виборів не обмежувалася, крім того, респондент міг додати до списку власні найменування). Порівняно з 2003 роком, коли проводилося аналогічне опитування, частка громадян, для яких символами України є державна символіка (синьо-жовтий прапор, тризуб, Державний Гімн) збільшилася на 8,2 % і становить 46 %. Наступні, друге і третє, місця у рейтингу символів України посіли національне вбрання, вишиті рушники (43,6 %; приріст + 9 %), національні страви і напої (41,2 %; приріст +6 %). Зросла також кількість респондентів, котрі символами України вважають національні музичні інструменти (26 %; приріст +5,1 %), Карпатські гори (24,7 %; приріст +9,7 %), гетьманську булаву (19,4 %; приріст +10 %), острів Хортицю (10 %; приріст 4,6 %), а ще – футбольний клуб “Шахтар” , який цього року здобув кубок УЄФА (13,4 %; приріст +7,4 %).

Натомість із 15,5 % до 11,5 % зменшилася частка опитаних, для яких Україну символізує насамперед Чорнобиль, тобто тих, хто схильний сприймати свою країну у трагічно-негативному забарвленні. Дещо менше стало й респондентів, котрі серед символів України називають червону калину, пшеничне чи житнє колосся, Тарасову могилу на канівській кручі. Проте загалом очевидною є тенденція позитивних змін у символічних уявленнях українців. При цьому все менше стає опитаних, які вважають, що Україна не має символів (2,5 % проти 4,3 % у 2003 році) та не можуть назвати жодного символу (2,5 % проти 6,6 %).

• В уявленнях громадян про предмети і явища, які символізують Україну, поряд із спільними тенденціями спостерігаються певні регіональні відмінності. По-перше, частота вибору символів істотно зменшується із Заходу на Схід, по-друге, в різних регіонах перше місце посідають різні

символи. Так, якщо в Західному і Центральному регіонах домінує державна символіка (79,1 % і 47,7 %, відповідно), то на Сході частіше ставлять на перше місце національне вбрання, вишиті рушники (36,5 %), а на Півдні національні страви і напої (42,3 %). Прикметно також, що символічні уявлення жителів Заходу найбільше позначені регіональною специфікою: тут майже половина респондентів (47,8 %) вважає символом України Карпатські гори. Для порівняння: на Сході Донбас як символ України називають лише 20,7 % опитаних, а острів Хортицю згадують навіть рідше, ніж на Заході (8,6 % і 12,7 %, відповідно).

- Частота вибору предметів і явищ, які вийшли на перші місця в рейтингу символів України, істотно збільшується із зменшенням віку опитаних, інакше кажучи, чим молодші респонденти, тим виразнішими і змістовно багатшими є їхні символічні уявлення про свою Батьківщину. Певною мірою впливають на вибір символів України стать та освітній рівень респондентів. Так, жінки значно частіше від чоловіків поряд із державними символами ставлять на перше місце національне вбрання та вишиті рушники, а особи з вищою освітою частіше від інших освітніх категорій обирають державну символіку і набагато рідше – національні страви та напої.

- Становлять безперечний інтерес дані опитування, що стосуються персоналій, які, на думку респондентів, символізують Україну (відповіді на запитання “Хто з історичних діячів і/чи наших видатних сучасників для Вас особисто символізує Україну?”; до списку, який респонденти могли доповнювати, було включено 27 персоналій, кількість виборів не обмежувалася). Перші п’ять позицій у рейтингу осіб, що символізують Україну, посіли: Тарас Шевченко (49,6 %), Леся Українка (33,6 %), Богдан Хмельницький (30,5 %), Ярослав Мудрий (27,1 %), Володимир Великий (24,7 %), Віталій і Володимир Клички (21,2 %). Як бачимо, **дані опитування вочевидь ставлять під сумнів преференції, визначені під час минулорічного телепроекту “Великі Українці”**. Найпоказовішим у цьому сенсі є той факт, що Тарас Шевченко з величезним відривом (майже вдвічі!) випереджає Ярослава Мудрого, “виведеного” в телепроекті на перше місце шляхом вкидання 550 тисяч голосів у останній день голосування. А Степана Бандеру, який ще за два дні до завершення телешоу лідирував і лише в останній день був зсунутий на третє місце, поперед Т. Шевченка (4-е місце),

учасники опитування поставили на скромне 15-е місце, при цьому лише 8,6% опитаних за загальнонаціональною вибіркою вважають його постаттю, що найбільшою мірою символізує Україну. Навіть у Західному регіоні частка його прихильників сягає тільки 26%. У Центральному, Південному і Східному регіонах вона становить відповідно 6,8%, 4,1%, 2,1%.

- Інші видатні історичні діячі, навколо яких не вшухають ідеологічні суперечки, посіли: Михайло Грушевський – 7-е місце (18%), Іван Мазепа – 9-е (12,3%), Нестор Махно – 23-є (4,9%), Симон Петлюра – 24-е місце (4%). Із наших сучасників крім братів Віталія та Володимира Кличків опитані порівняно часто називають Софію Ротару – 8-е місце (14,8%), Богдана Ступку – 10-е (10,9%), Валерія Лабановського – 11-е (9,3%), Андрія Шевченка – 13-е (9%), В'ячеслава Чорновола – 14-е місце (8,9%). Причому всі вони, за винятком Б. Ступки, отримали істотно менше виборів, ніж у 2003 році. Найбільших же втрат зазнав Андрій Данилко (Верка Сердючка), в якому тепер бачать символ України лише 6% опитаних (проти 13,6%), унаслідок чого цей артист розважального амплу змістився з 10-го на 21-е місце.

- До видатних сучасників, які символізують Україну, респонденти неохоче відносять нинішніх керівників держави і претендентів на пост Президента України. Ледь більше 7% опитаних вважають, що Україну може символізувати Юлія Тимошенко (18-е місце у загальному списку, між Яною Клочковою і Русланою Лежичко). Утім, Юлія Тимошенко все ж випереджає всіх інших представників влади як загалом по вибірці, так і на Заході, де її рейтинг становить 11,7%, а також у Центральному (8,8%) та Південному (6,5%) регіонах, і тільки на Сході трохи поступається В. Януковичу (3,2% проти 5%). Замикають загальний список, посідаючи останні 25-е, 26-е і 27-е місця, Віктор Янукович (3,4%), Віктор Ющенко (2,3%) та Арсеній Яценюк (1,8%). При цьому порівняно з 2003 роком частота вибору В. Ющенка знизилася на 8,6%. Як і шість років тому, кожен десятий респондент дотримується думки, що нікого персонально не можна вважати символом України.

2. РЕАКЦІЯ НАСЕЛЕННЯ НА КРИЗОВІ ЯВИЩА В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Розподіл відповідей на запитання *“Чи відчуваєте на собі Ви особисто наслідки світової фінансової кризи?”*, у %

	Лютий 2009 р.		Червень 2009 р.	
цілком так	51,5	87,0	44,9	81,1
скоріше так	35,5		36,2	
скоріше ні	7,0	9,0	6,3	7,6
зовсім ні	2,0		1,3	
важко відповісти	4,1		11,2	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	78,6	8,9	12,5
Центральний регіон	77,5	9,2	13,2
Східний регіон	83,6	5,7	10,8
Південний регіон	87,0	6,8	6,2

Розподіл відповідей на запитання *“Який середній рівень доходу на одного члена Вашої сім'ї?”*, у %

	Липень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.
до 100 грн	10,1	3,2	1,8	1,3		
від 100 до 150 грн	17,1	5,0	2,7	2,2		
від 150 до 200 грн	19,9	7,3	4,3	5,1		
від 200 до 250 грн	15,4	10,6	5,2	6,6		
від 250 до 300 грн	12,8	15,7	7,9	10,9		
від 300 до 350 грн	6,6	19,2	14,6	12,9		
від 350 до 400 грн	6,5	14,7	23,2	18,2		
понад 400 грн	10,0	21,2	40,2	40,7		
до 300 грн					4,7	3,2
від 300 до 400 грн					6,6	6,3
від 400 до 500 грн					8,0	11,5
від 500 до 600 грн					16,1	16,4
від 600 до 700 грн					15,8	19,2
від 700 до 800 грн					15,2	14,4
від 800 до 900 грн					14,8	11,8
понад 900 грн					17,5	17,3

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	До 300 грн	Від 300 до 400 грн	Від 400 до 500 грн	Від 500 до 600 грн	Від 600 до 700 грн	Від 700 до 800 грн	Від 800 до 900 грн	Понад 900 грн
Західний регіон	4,8	4,8	13,3	13,3	16,4	15,4	16,2	15,9
Центральний регіон	3,3	7,1	10,2	15,0	22,5	13,0	9,9	18,9
Східний регіон	2,0	5,0	12,6	19,5	16,1	14,4	10,8	19,7
Південний регіон	3,5	9,0	9,3	16,6	22,5	16,3	12,5	10,4

Розподіл відповідей на запитання “Чи вистачає грошей Вашій сім’ї?”, у %

	Липень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.
зовсім не вистачає	21,3	14,9	14,8	13,3	15,0	19,8
ледь-ледь вистачає	27,4	25,1	22,5	19,4	24,9	25,7
вистачає на найнеобхідніше	34,7	38,6	37,8	38,2	37,0	34,4
в основному вистачає	13,9	18,0	20,2	22,6	19,5	17,5
вистачає майже на все	1,5	2,8	3,3	4,8	2,7	2,1
вистачає повністю	0,9	0,6	1,2	1,4	0,9	0,6

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Зовсім не вистачає	Ледь-ледь вистачає	Вистачає на найнеобхідніше	В основному вистачає	Вистачає майже на все	Вистачає повністю
Західний регіон	13,7	21,4	37,7	22,6	3,8	0,8
Центральний регіон	21,8	23,4	36,9	16,3	0,6	0,9
Східний регіон	21,3	28,6	27,8	18,2	3,6	0,5
Південний регіон	19,8	30,0	38,9	11,3	–	–

Розподіл відповідей на запитання “Чи вистачає грошей Вашій сім’ї?” залежно від рівня доходів респондентів, у %

	До 300 грн	Від 300 до 400 грн	Від 400 до 500 грн	Від 500 до 600 грн	Від 600 до 700 грн	Від 700 до 800 грн	Від 800 до 900 грн	Понад 900 грн
зовсім не вистачає	48,4	31,1	21,6	20,9	22,0	15,7	13,0	12,7
ледь-ледь вистачає	22,6	27,9	27,5	25,0	30,3	26,3	23,9	22,2
вистачає на найнеобхідніше	22,6	23,0	28,4	30,0	35,1	41,3	43,0	35,8
в основному вистачає	3,2	13,9	18,9	19,1	11,5	15,7	18,7	26,3
вистачає майже на все	3,2	3,3	3,2	4,7	0,5	1,1	0,9	1,2
вистачає повністю	–	0,8	0,5	0,3	0,5	–	0,4	1,8

Примітка. Між рівнем доходів респондентів та їх відповідями на запитання “Чи вистачає грошей Вашій сім’ї?” існує прямопропорційний статистично значущий кореляційний зв’язок ($r = 0,148$, $p \leq 0,01$).

Розподіл відповідей на запитання **“Оцініть, будь ласка, ту соціально-економічну та політичну ситуацію, в якій протікає Ваше життя і життя Ваших рідних та близьких?”**, у %

	Липень 2004 р.	Жовтень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
цілком нормальна	2,6	3,8	28,1	4,9	4,5	8,1	3,2	3,8	30,1
нормальна	21,3	28,2	21,8	22,8	24,9	26,4	19,0	26,3	
погана	42,8	43,6	37,5	39,2	39,8	35,1	40,8	40,9	54,8
дуже погана	12,3	8,1	7,0	8,4	10,3	9,7	18,2	13,9	
важко відповісти	20,8	16,4	21,8	24,7	20,4	20,8	18,9	15,0	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Цілком нормальна	Нормальна	Погана	Дуже погана	Важко відповісти
Західний регіон	5,1	32,0	35,5	12,3	15,1
Центральний регіон	2,1	22,3	42,9	15,5	17,3
Східний регіон	5,4	27,4	36,4	16,6	14,1
Південний регіон	2,4	25,2	53,8	6,9	11,7

Розподіл відповідей на запитання **“Відколи склалася, на Вашу думку, та ситуація, в якій протікає нині Ваше життя, життя Ваших рідних і близьких?”**, у %

	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.
з 2009 року	–	–	8,2
з 2008 року	–	21,6	23,0
з 2007 року	7,2	14,4	12,6
з 2006 року	11,1	9,4	8,0
з 2005 року	14,7	9,8	9,2
з 2004 року	34,8	28,0	24,6
раніше	32,1	16,9	14,5

(до 1991 року – 4,6;
з 1991 року – 5,4;
після 1991 року – 4,5)

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Із цього року	3 2008 року	3 2007 року	3 2006 року	3 2005 року	3 2004 року	Раніше
Західний регіон	9,5	24,3	16,1	9,5	12,0	18,7	10,0
Центральний регіон	8,7	19,4	9,9	7,2	9,5	29,0	16,3
Східний регіон	6,7	28,1	13,5	8,9	8,9	22,4	11,5
Південний регіон	8,3	18,0	11,8	5,9	5,5	27,3	23,2

Розподіл відповідей на запитання **“Чи вважаєте Ви, що раніше соціально-економічна та політична ситуація, в якій протікає Ваше життя, була кращою, ніж тепер?”**, у %

	Липень 2004 р.	Жовтень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
однозначно так	24,9	17,4	18,7	20,8	17,6	18,9	28,0	36,1	72,4
скоріше так	26,4	28,4	26,3	26,8	27,7	30,7	37,1	36,3	
скоріше ні	18,3	21,2	24,6	16,9	18,0	16,6	10,6	8,1	9,5
однозначно ні	4,6	4,5	6,2	6,0	4,6	5,0	2,4	1,4	
важко відповісти	25,7	28,5	24,2	29,4	32,1	28,7	21,9	18,1	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	63,5	15,8	20,7
Центральний регіон	69,0	8,0	23,0
Східний регіон	77,3	8,8	13,9
Південний регіон	80,8	6,1	13,0

Розподіл відповідей на запитання **“Чи згодні Ви з тим, що надалі соціально-економічна і політична ситуація, в якій протікає Ваше життя, буде змінюватись на краще?”**, у %

	Липень 2004 р.	Жовтень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
однозначно так	4,8	11,3	17,4	4,9	4,0	8,5	3,4	7,1	26,8
скоріше так	21,6	33,7	30,3	18,7	20,2	21,7	15,4	19,7	
скоріше ні	25,6	12,6	11,1	30,1	30,1	28,1	34,5	26,8	34,2
однозначно ні	7,3	1,5	2,6	8,2	9,5	7,1	15,4	7,4	
важко відповісти	40,4	40,9	38,6	38,1	36,6	34,6	31,4	39,0	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	28,8	32,9	38,3
Центральний регіон	21,0	37,4	41,5
Східний регіон	31,5	32,6	35,9
Південний регіон	26,6	32,1	41,3

Розподіл відповідей на запитання *“Чи задоволені Ви можливостями свого впливу на ту соціально-економічну і політичну ситуацію, в якій протікає Ваше життя?”*, у %

	Липень 2004 р.	Жовтень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
цілком задоволений	2,5	2,9	4,0	1,5	2,1	3,9	1,7	2,0	11,5
скоріше задоволений	8,4	8,0	12,4	7,3	9,5	12,6	8,1	9,5	
скоріше не задоволений	34,8	35,8	33,8	36,2	35,8	33,4	35,2	33,3	61,3
зовсім не задоволений	25,4	20,0	13,3	22,7	22,4	20,7	29,1	28,0	
важко відповісти	28,5	33,3	36,5	32,2	30,2	29,3	25,9	27,2	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Задоволений (цілком задово- лений + скоріше задоволений)	Ні (скоріше не задо- волений + зовсім не задоволений)	Важко відповісти
Західний регіон	13,7	59,8	26,5
Центральний регіон	12,2	55,3	32,4
Східний регіон	9,4	62,0	28,6
Південний регіон	11,9	74,7	13,3

Розподіл відповідей на запитання **“Як Ви вважаєте, чи справляють ІСТОТНИЙ ВПЛИВ (позитивний або негативний) на цю ситуацію перелічені нижче особи, органи державної влади та інші структури?”**, у %

• **Директори підприємств (установ і т. ін.)**

	Липень 2004 р.	Жовтень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
однозначно так	19,1	18,8	14,4	12,0	12,8	15,1	11,4	34,6
скоріше так	22,9	22,6	26,0	27,0	26,2	24,2	23,2	
скоріше ні	22,0	20,9	24,3	25,1	24,6	24,2	23,1	32,8
однозначно ні	9,4	7,4	9,4	12,0	8,7	10,9	9,7	
важко відповісти	24,0	30,2	25,9	23,9	27,7	25,6	32,5	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	37,8	34,0	28,1
Центральний регіон	35,9	35,0	29,1
Східний регіон	32,8	26,7	40,5
Південний регіон	31,7	40,3	27,9

• **Місцева влада**

	Липень 2004 р.	Жовтень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
однозначно так	22,8	28,3	28,9	22,8	22,1	21,7	24,2	21,4	57,4
скоріше так	30,5	31,8	34,3	38,1	34,3	35,8	32,1	36,0	
скоріше ні	16,3	14,5	16,6	14,7	17,2	16,3	17,4	14,7	20,2
однозначно ні	7,5	4,0	3,8	6,5	5,9	6,9	7,0	5,5	
важко відповісти	20,6	21,4	16,4	17,8	20,5	19,4	19,3	22,5	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	55,1	20,7	24,2
Центральний регіон	60,3	19,5	20,2
Східний регіон	56,1	18,2	25,7
Південний регіон	56,6	25,2	18,1

• *Верховна Рада України*

	Липень 2004 р.	Жовтень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
однозначно так	34,2	36,8	30,3	37,0	45,4	42,7	46,6	51,9	78,3
скоріше так	27,6	29,5	38,7	31,5	30,1	28,6	23,6	26,4	
скоріше ні	10,6	9,2	9,5	8,7	8,2	9,3	10,6	6,2	9,5
однозначно ні	6,7	2,2	3,4	4,5	3,1	4,9	7,3	3,3	
важко відповісти	19,2	22,4	18,1	18,3	13,2	14,5	11,9	12,3	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	76,4	10,5	13,0
Центральний регіон	76,2	10,8	13,0
Східний регіон	79,5	7,1	13,4
Південний регіон	82,8	10,3	6,9

• *Кабінет Міністрів*

	Липень 2004 р.	Жовтень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
однозначно так	35,5	38,5	26,4	37,4	46,2	44,1	50,3	50,1	77,9
скоріше так	26,4	30,8	34,8	32,5	28,6	29,4	24,7	27,8	
скоріше ні	8,1	6,2	10,6	7,1	7,2	6,8	8,0	5,9	8,5
однозначно ні	5,6	2,5	4,0	4,3	3,3	4,1	5,6	2,6	
важко відповісти	21,9	22,0	24,2	18,8	14,7	15,7	11,5	13,6	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	72,3	11,7	16,0
Центральний регіон	78,0	7,9	14,1
Східний регіон	79,7	7,4	12,9
Південний регіон	81,3	8,2	10,5

• *Президент України В. Ющенко (2004 р. – Л. Кучма)*

	Липень 2004 р.	Жовтень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
однозначно так	43,9	46,4	30,0	43,1	39,3	43,5	51,9	49,8	70,2
скоріше так	21,3	23,4	25,5	27,2	24,6	26,9	20,3	20,4	
скоріше ні	9,6	8,3	15,5	8,2	12,3	8,6	8,2	10,6	16,4
однозначно ні	8,4	3,7	12,1	5,4	6,6	5,2	8,9	5,8	
важко відповісти	15,8	18,2	17,0	16,2	17,2	15,8	10,7	13,3	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	63,3	20,1	16,6
Центральний регіон	65,9	18,2	15,8
Східний регіон	76,6	12,7	10,7
Південний регіон	74,9	15,7	9,5

• *Прем'єр-міністр Ю. Тимошенко (2004–2007 рр. – В. Янукович)*

	Липень 2004 р.	Жовтень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
однозначно так	34,2	47,1	33,6	42,7	39,8	26,0	56,1	79,6
скоріше так	27,2	29,8	29,9	30,0	29,1	10,3	23,5	
скоріше ні	8,7	4,8	10,4	7,0	9,2	5,7	5,4	8,9
однозначно ні	6,3	2,9	7,9	3,6	5,8	4,8	3,5	
важко відповісти	22,3	15,4	18,2	16,6	16,0	10,3	11,4	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	73,3	12,5	14,2
Центральний регіон	80,5	7,6	11,9
Східний регіон	78,4	9,0	12,6
Південний регіон	89,1	7,2	3,7

• *Правоохоронні структури (міліція, суди, прокуратура), податкові органи*

	Липень 2004 р.	Жовтень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
однозначно так	16,4	23,6	19,5	15,6	20,4	20,4	19,3	48,5
скоріше так	21,0	23,2	31,5	27,5	26,0	27,6	30,2	
скоріше ні	20,7	15,9	14,9	20,8	18,9	16,9	14,6	20,6
однозначно ні	9,1	5,6	7,3	6,1	7,0	8,2	6,0	
важко відповісти	30,8	31,7	26,7	29,9	27,8	26,9	29,9	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	47,1	28,7	24,2
Центральний регіон	55,1	17,4	27,4
Східний регіон	44,3	20,6	35,2
Південний регіон	51,7	17,1	31,2

• *Політичні та економічні клани*

	Липень 2004 р.	Жовтень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
однозначно так	36,5	45,6	27,6	34,5	37,5	36,5	41,3	40,7	68,3
скоріше так	24,7	22,0	26,3	28,6	27,6	28,8	25,6	27,6	
скоріше ні	6,7	4,8	7,6	8,1	9,4	8,7	8,5	8,0	12,0
однозначно ні	7,2	2,7	6,3	5,8	3,9	6,1	8,0	4,0	
важко відповісти	23,2	24,9	32,3	23,0	21,6	19,8	16,4	19,7	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	59,5	16,8	23,7
Центральний регіон	71,1	11,4	17,5
Східний регіон	65,7	11,1	23,2
Південний регіон	79,3	9,2	11,6

• *Представники тих національностей, до яких Ви не належите*

	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
однозначно так	5,9	6,0	9,2	7,4	7,5	18,9
скоріше так	9,8	10,5	13,1	11,8	11,4	
скоріше ні	34,6	30,4	29,9	30,2	26,9	44,7
однозначно ні	19,6	21,5	17,3	20,1	17,8	
важко відповісти	30,2	31,5	30,5	30,5	36,5	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	19,7	46,1	34,1
Центральний регіон	21,4	39,5	39,1
Східний регіон	16,6	45,2	38,2
Південний регіон	17,0	53,1	29,9

• *Населення інших регіонів України, в яких Ви не проживаєте*

	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
однозначно так	6,0	4,6	9,7	7,9	7,1	18,1
скоріше так	9,7	10,9	13,7	12,2	11,0	
скоріше ні	33,9	31,4	29,2	28,9	27,0	46,9
однозначно ні	19,9	22,9	16,9	21,3	19,9	
важко відповісти	30,6	30,2	30,5	29,8	35,0	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	18,9	45,8	35,3
Центральний регіон	20,3	40,6	39,0
Східний регіон	18,9	45,7	35,4
Південний регіон	10,2	65,0	24,8

• *Політична опозиція*

	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
однозначно так	37,0	10,9	17,7	34,3	22,9	19,5	49,4
скоріше так	28,7	22,2	29,9	32,4	26,0	29,9	
скоріше ні	8,6	21,5	15,4	7,2	14,1	12,9	19,2
однозначно ні	7,4	11,2	8,2	5,1	10,0	6,3	
важко відповісти	18,4	34,2	28,8	21,1	27,0	31,4	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	50,0	21,0	29,0
Центральний регіон	44,8	20,7	34,6
Східний регіон	55,3	15,7	29,0
Південний регіон	45,3	21,3	33,3

• *Мафія*

	Липень 2004 р.	Жовтень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
однозначно так	42,0	44,1	36,7	35,9	37,7	37,8	36,7	62,2
скоріше так	22,6	23,5	28,0	27,8	26,0	25,3	25,5	
скоріше ні	5,8	5,8	6,6	7,5	7,2	7,0	6,4	12,1
однозначно ні	8,1	3,4	5,8	5,9	8,4	9,4	5,7	
важко відповісти	19,3	23,3	22,8	22,9	20,7	20,5	25,7	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	56,8	16,7	26,5
Центральний регіон	64,9	14,8	20,4
Східний регіон	61,2	7,6	31,1
Південний регіон	65,7	9,6	24,7

• *Іноземний капітал*

	Липень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
однозначно так	17,7	25,0	24,0	29,3	35,8	32,6	58,7
скоріше так	21,0	24,7	29,6	27,5	26,9	26,1	
скоріше ні	16,5	11,6	9,1	9,1	6,4	6,4	9,9
однозначно ні	11,3	6,6	5,6	5,4	7,7	3,5	
важко відповісти	31,4	32,2	31,8	28,6	23,2	31,4	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	58,0	12,3	29,7
Центральний регіон	56,6	12,0	31,4
Східний регіон	64,7	5,6	29,6
Південний регіон	50,5	11,6	37,9

Розподіл відповідей на запитання *“Чи задовольняють Вас результати впливу на ситуацію, що склалася, з боку тих осіб (органів влади, ін. структур), які впливають на неї, з Вашого погляду, найбільше?”*, у %

	Липень 2004 р.	Жовтень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
однозначно так	1,9	2,3	2,0	2,2	2,9	1,4	1,7	8,8
скоріше так	5,9	8,0	6,0	9,2	9,2	5,3	7,1	
скоріше ні	35,6	32,5	36,6	35,6	33,1	34,1	28,1	73,3
однозначно ні	37,8	35,2	32,4	30,3	35,2	46,2	45,2	
важко відповісти	17,3	21,9	22,9	22,7	19,5	13,0	18,1	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	9,6	75,5	14,9
Центральний регіон	8,9	72,2	18,9
Східний регіон	9,7	66,7	23,5
Південний регіон	5,1	86,7	8,2

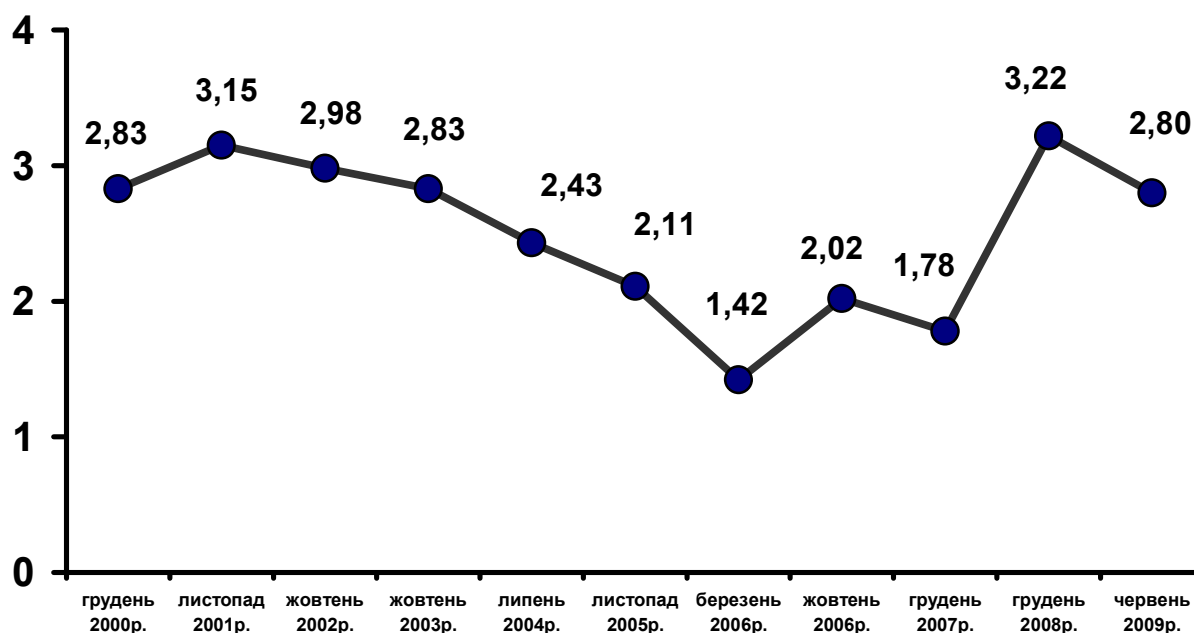

Рис. Динаміка соціальної напруженості в Україні у 2000–2009 роках (за інтегральним показником)

Довідково. Інтегральний показник соціальної напруженості (N) обчислюється за формулою:

$$N = O + (O_1 + O_2) / 2 + iV + jW,$$

де O – загальне невдоволення суб'єктів наявною в суспільстві ситуацією; O_1 –ретроспективна оцінка минулого стану ситуації чи тієї ситуації, яка їй передувала; O_2 –прогнозна оцінка майбутнього стану ситуації чи тієї ситуації, що має прийти їй на зміну; V – невдоволення суб'єктів можливостями свого впливу на ситуацію; i – ступінь інтернальності суб'єкта, який зумовлює значущість для нього власного впливу на ситуацію; W – невдоволення діями тих персоніфікованих соціальних сил, які, за уявленнями суб'єктів, здатні впливати на ситуацію; j – приписуваний суб'єктом тим чи тим персоніфікованим соціальним силам ступінь зовнішнього впливу на ситуацію.

Діаграму побудовано в просторі, що задається фрагментом шкали, де 0 означає відсутність напруженості, 10 – її максимально можливий рівень.

Теоретичні засади визначення показника соціальної напруженості див. у: *Слюсаревський М.М.* Соціальна напруженість: теоретична модель необхідних і достатніх показників // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. статей / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Сталь, 2002. – Вип. 5 (8). – С. 3–24; *його ж.* Діагностика, прогнозування та коригування соціальної напруженості: концептуальна модель // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. статей / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2007. – Вип. 18 (21). – С. 49–69.

Розподіл відповідей на запитання *“Якщо у вашій місцевості спалахнуть масові виступи протесту, чи будете Ви особисто брати в них участь?”*, у %

	Липень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.	
обов'язково буду	15,5	13,3	10,9	9,9	11,6	11,4	35,5
мабуть, буду	21,4	23,9	18,1	16,3	21,0	24,1	
мабуть, не буду	22,5	25,3	25,1	27,0	24,0	24,4	45,8
у жодному разі не буду	22,6	18,9	23,6	23,1	19,1	21,4	
важко відповісти	18,0	18,6	21,9	23,2	24,2	18,6	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Буду (обов'язково буду + мабуть, буду)	Не буду (мабуть, не буду + у жодному разі не буду)	Важко відповісти
Західний регіон	38,0	43,4	18,6
Центральний регіон	35,8	45,7	18,5
Східний регіон	38,9	41,3	19,9
Південний регіон	24,2	59,8	16,0

Розподіл відповідей на запитання *“У яких саме акціях протесту Ви особисто погодилися б узяти участь?”*, у %

	Липень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.
збір підписів під колективними зверненнями	38,7	47,9	35,4	45,9	42,5	47,3
мітинги	34,3	48,9	35,7	32,9	37,6	40,3
демонстрації	26,2	35,1	26,1	23,9	27,9	30,4
страйки	16,1	23,0	19,5	16,8	20,5	24,4
пікетування місцевих органів влади	11,0	15,4	9,9	9,6	10,7	10,7
пікетування органів державної влади в Києві	8,6	12,6	8,5	8,0	9,5	9,1
масові бунти	4,5	4,5	4,6	5,6	6,5	6,7
блокування шляхів сполучення	4,1	6,6	3,8	3,9	4,3	6,2
збройні виступи	6,7	4,2	3,7	3,2	4,5	4,8
захоплення приміщень органів влади	2,5	3,4	2,5	2,6	3,5	4,2
голодування	2,8	3,2	1,5	2,4	2,2	2,8
терористичні акти	2,6	2,0	1,0	2,1	2,2	1,2

Примітка. Сума перевищує 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати кілька варіантів відповіді.

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Західний регіон	Центральний регіон	Східний регіон	Південний регіон
збір підписів під колективними зверненнями	41,6	47,0	50,1	50,7
мітинги	47,1	34,1	42,9	39,4
демонстрації	31,1	32,9	27,4	29,6
страйки	33,9	23,7	19,8	22,1
пікетування місцевих органів влади	12,9	8,6	8,6	18,3
пікетування органів державної влади в Києві	10,2	9,9	6,8	10,8
масові бунти	9,9	9,1	2,5	5,2
блокування шляхів сполучення	6,6	10,8	1,8	3,8
збройні виступи	4,1	4,6	5,8	4,2
захоплення приміщень органів влади	4,4	5,1	2,9	4,7
голодування	4,4	4,0	1,4	0,5
терористичні акти	1,7	1,7	0,5	0,5

Розподіл відповідей на запитання **“Які основні причини можуть спонукати Вас до участі в акціях протесту?”**, у %

	Липень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Червень 2009 р.
невиплата зарплати, пенсії, стипендії	30,5	37,4	43,3	39,8	48,3	50,3
стрімке зростання цін	36,1	45,9	43,2	42,5	36,6	35,5
порушення прав людини	38,3	32,7	34,1	30,7	31,4	30,8
припинення водо-, тепло- та енергопостачання	21,0	25,6	34,2	31,1	34,1	27,6
підвищення плати за житло й транспорт	29,2	32,9	39,6	33,2	31,1	26,6
звільнення з роботи	13,4	16,1	12,2	13,6	23,9	24,7
інфляція, знецінення заощаджень	16,1	19,3	13,7	16,6	23,3	22,0
збагачення небагатьох та зубожіння більшості	20,7	22,3	17,3	16,9	17,5	16,6
зростання злочинності	16,5	15,5	15,3	15,0	15,9	16,0
корупція в керівних структурах	24,5	25,5	16,1	14,0	14,3	15,9
зловживання владою з боку місцевого керівництва	24,4	25,1	17,5	16,3	15,3	14,7
політика втягування України в НАТО	5,2	не було у списку	14,7	15,5	15,6	11,9
відміна всенародних виборів Президента України	не було у списку	не було у списку	10,9	6,2	4,9	8,5
утиски свободи слова, переслідування журналістів	6,4	6,9	7,9	5,5	4,1	6,4
політичні репресії проти представників опозиції	не було у списку	не було у списку	5,1	4,8	2,9	4,0
розпуск Президентом Верховної Ради	не було у списку	не було у списку	не було у списку	3,2	3,4	2,6
незаконне усунення від влади В.Ющенка	не було у списку	не було у списку	6,1	7,0	3,0	2,5
інше	3,2	4,8	4,6	1,5	3,2	6,3

Примітка. Сума перевищує 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати кілька варіантів відповіді.

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Західний регіон	Центральний регіон	Східний регіон	Південний регіон
невиплата зарплати, пенсії, стипендії	58,8	43,3	47,0	62,5
стрімке зростання цін	40,4	32,5	33,4	40,9
порушення прав людини	45,3	33,0	17,3	36,4
припинення водо-, тепло- та енергопостачання	33,7	23,6	25,7	32,6
підвищення плати за житло й транспорт	31,5	20,8	26,4	34,1
звільнення з роботи	24,0	26,7	23,9	22,7
інфляція, знецінення заощаджень	24,8	22,1	17,2	28,8
збагачення небагатих та зубожіння більшості	17,3	20,5	14,4	11,7
зростання злочинності	24,5	16,5	13,6	8,7
корупція в керівних структурах	24,0	19,4	9,3	11,4
зловживання владою з боку місцевого керівництва	22,4	15,5	7,2	19,3
політика втягування України в НАТО	4,0	10,3	16,5	15,9
відміна всенародних виборів Президента України	10,8	12,4	5,2	3,4
утиски свободи слова, переслідування журналістів	11,1	9,4	2,0	3,4
політичні репресії проти представників опозиції	5,1	5,0	2,6	3,4
розпуск Президентом Верховної Ради	2,2	3,6	9,6	1,1
незаконне усунення від влади В.Ющенка	4,0	4,4	0,7	0,4
інше	1,9	4,7	9,8	8,0

Резюме

- Переважна більшість опитаних (81,1%) заявляє, що тією чи іншою мірою відчуває на собі особисто наслідки світової фінансово-економічної кризи. Таких респондентів дещо більше на Півдні та Сході (87% і 83,6%, відповідно), ніж у Західному та Центральному регіонах (78,6% і 77,5%, відповідно). Однак звертає на себе увагу те, що порівняно з лютим цього року загалом по Україні кількість людей, які відчувають на собі вплив кризи, усупереч очікуванням не лише не зросла, а й статистично достовірно зменшилася – майже на 6%. Отже, **можна припустити, що впродовж останнього півріччя в Україні розпочався процес адаптації населення до кризових умов життя**: громадяни поступово при звичаються до цих умов, навчаються їм протидіяти і вони вже не видаються їм такими загрозливими, як раніше.

Про те ж саме свідчить і оцінка респондентами тієї соціально-економічної та політичної ситуації, в якій протікає їхнє власне життя та життя їхніх рідних і близьких. Якщо в грудні 2008 року спостерігалось, порівняно з 2007 роком, різке збільшення частки опитаних, котрі оцінюють цю ситуацію як погану та дуже погану (59% проти 44,8%), і відповідно зменшення числа тих, хто оцінює її як нормальну та цілком нормальну (22,2% проти 34,5%), то в червні цього року окреслилася зворотна тенденція: порівняно з груднем 2008 року зменшилася частка респондентів, яким наявна ситуація видається більш чи менш поганою (54,8%) і дещо збільшилася тих, хто вважає її тією чи іншою мірою нормальною (30,1%). Як наслідок, відбулось і **загальне зменшення в Україні рівня соціальної напруженості**, який у грудні 2008 року сягнув максимального за всі роки спостережень значення (див. діаграму).

- Поряд із деяким падінням соціальної напруженості в українському суспільстві продовжують діяти чинники, що блокують її дальше зниження. Такими чинниками є насамперед об'єктивні показники рівня доходів громадян і, ще більшою мірою, його суб'єктивні оцінки (самовідчуття людей, наскільки їм вистачає грошей на життя). Основна маса респондентів (61,8%) має дохід на одного члена сім'ї від 500 до 900 гривень. Тільки у 17,3% він перевищує 900 гривень. До 300 гривень на одного члена сім'ї припадає у 3,2% респондентів, від 400 до 500 – у 11,5%. Істотного зменшення рівня грошових

доходів населення за період кризи опитування не зафіксувало. Однак така стабільність значною мірою нівелюється інфляційними процесами і зростанням цін. Тому закономірно, що окреслюється стійка тенденція погіршення самооцінки населенням рівня своїх грошових доходів. Порівняно з 2007 роком частка опитаних, яким грошей зовсім не вистачає та ледь-ледь вистачає, зростає з 32,7% до 45,5%, а тих, кому їх загалом (тією чи іншою мірою) вистачає, зменшилася із 67% до 54,6%. Таким чином, **сьогодні в Україні мають місце різноспрямовані тенденції: з одного боку, відбувається адаптація людей до умов кризи, з другого – посилюється їхнє невдоволення своїм матеріальним становищем.** Яка із цих тенденцій найближчим часом переважить, передбачити важко з огляду не тільки на “таємниці” людської психіки, а й на відсутність у різних гілок влади чіткого, взаємоузгодженого плану дій, спрямованого на виправлення становища в країні.

- До вагомих політико-психологічних чинників, які блокують зниження в суспільстві соціальної напруженості, належать порівняння громадянами нинішньої соціально-економічної та політичної ситуації з тією, в якій вони жили раніше, і власні прогнози на майбутнє (поліпшиться ситуація чи погіршиться). Слід зазначити, що часовий рубіж, з якого склалася в суспільстві нинішня ситуація, відносять до 2008–2009 рр. близько третини респондентів (31,2%), тобто можна припустити, що саме така кількість громадян пов’язує нинішню ситуацію із світовою фінансово-економічною кризою, яка охопила Україну. Ще 54,4% респондентів вважають, що початки нинішньої ситуації беруть витoki у 2004–2007 рр. Разом це становить 85,6% опитаних. Отже, **абсолютна більшість населення ідентифікує наявну соціально-економічну та політичну ситуацію як таку, що склалася після помаранчевої революції, з приходом нового керівництва країною.** Її вважають гіршою, ніж та ситуація, що була раніше, 72,4% опитаних, не погоджуються з ними лише 9,5%. Найбільшими є частки респондентів, котрі оцінюють нинішню ситуацію як гіршу, на Півдні та Сході (80,8% і 77,3%, відповідно). Поряд із цим напружує суспільство зневіра багатьох людей у тому, що надалі соціально-економічна та політична ситуація буде змінюватися на краще. Надії на це тією чи іншою мірою покладають 26,8% опитаних, що значно менше, ніж у грудні 2004 року (тоді було 47,7%!), але,

щоправда, на 8% більше, ніж у грудні 2008 року. Тобто **останнім часом в Україні відбувається певне поживлення оптимістичних прогнозів на майбутнє**. Однак це не повинно заступати тієї обставини, що 34,2% респондентів роблять протилежні прогнози, а 39% обрали невизначений варіант відповіді.

- Особливо дошкуляє громадянам України те, що вони зазвичай не можуть істотно змінити ситуацію, в якій протікає їхнє життя. Більш або менш виражене невдоволення можливостями свого впливу на ситуацію, що склалася, висловлюють загалом понад 61% опитаних. При цьому найбільшою кількістю невдоволених є в Південному регіоні – 74,7%. А частка тією чи іншою мірою задоволених можливостями впливати на соціально-економічні та політичні умови свого життя загалом по Україні не перевищує 11,5%, суттєво не варіюючи за регіональною ознакою.

- З погляду респондентів, на умови, в яких протікає їхнє життя, значно більший вплив, ніж вони самі, справляють певні зовнішні сили, уособлені в керівниках держави, органах влади, тих чи інших тіньових структурах тощо. На думку опитаних, найістотніше впливають на поточну соціально-економічну та політичну ситуацію передусім Прем'єр-міністр України Ю. Тимошенко (79,6 % тією чи іншою мірою ствердних відповідей), Верховна Рада України (78,3 %), Кабінет Міністрів України (77,9 %), Президент України В. Ющенко (70,2 %), а також політичні та економічні клани (68,3 %), мафія (62,2 %), іноземний капітал (58,7 %), місцева влада (57,4 %). Помітно рідше у цьому контексті респонденти згадують політичну опозицію (49,4 %), правоохоронні та податкові органи (48,5 %) і найрідше – керівників підприємств і установ (34,6 %). Причому тенденція зменшення впливовості останніх з роками посилюється.

Як бачимо, **громадяни сьогодні покладають відповідальність за поточну соціально-економічну та політичну ситуацію передусім на центральну владу, що свідчить про збільшення дистанції між державою і громадянським суспільством**. Це є вельми тривожним симптомом, тим паче з огляду на те, що люди зазвичай висловлюють невдоволення діями тих сил, яких переважно наділяють найбільшою впливовістю. Тією чи іншою мірою не задоволені тим, як впливають на ситуацію в суспільстві найбільш впливові особи чи структури 73,3% опитаних, тією чи іншою мірою задоволені – 8,8%,

не змогли визначитися – 18,1%. Найбільше незадоволених у Південному регіоні (86,7%), найменше, як не дивно, у Східному (66,7%). Між ними розмістилися Західний (75,5%) і Центральний (72,2%) регіони.

- На запитання, чи впливають на ситуацію представники тих національностей, до яких не належать респонденти, і населення інших регіонів, у яких вони не проживають, відповідь “однозначно так” і “скоріше так” дали порівняно невеликі частки опитаних – 18,9 % та 18,1 %, відповідно. Отже, **спроби посварити людей різних національностей та посіяти ворожнечу між регіонами особливого успіху в Україні не мають.** Суспільне невдоволення зосереджується переважно на владі, а не на тих чи тих групах співвітчизників.

- На момент опитування тверду готовність брати участь у масових акціях протесту в разі їх виникнення висловили 11,4% опитаних (на перший погляд, це небагато, утім, варто нагадати, що й у “передреволюційні” місяці 2004 року цей показник не був надто високим – 15,5%). Ще 24,1% респондентів заявили, що, мабуть, братимуть участь у масових акціях протесту. Натомість 24,4% зазначили, що, мабуть, не братимуть, а 21,4% – що не братимуть у жодному разі. 18,6% вибрали альтернативу “важко відповісти”. При цьому найменша частка опитаних, які тією чи іншою мірою схильються до участі в акціях протесту, парадоксальним чином визначилась у Південному регіоні (24,2%), де рівень невдоволення діями головних суб’єктів соціально-економічного та політичного впливу найвищий. Це зайвий раз доводить, що між невдоволенням людей владою, соціальною напруженістю і психологічною готовністю населення до протестної поведінки далеко не завжди є безпосередня залежність.

- Більшість опитаних готова підтримати мирні форми протесту, такі як збір підписів під колективними зверненнями (47,3 %), мітинги (40,3 %), демонстрації (30,4 %). Для порівняння: ще півроку тому рівень підтримки цих форм був нижчим – 42,5%, 37,6% та 27,9%, відповідно. На участь у страйках сьогодні вистачить рішучості 24,4 % респондентів, ладні пікетувати місцеві органи влади 10,7 % , органи державної влади в Києві – 9,1 %. До масових бунтів, блокування шляхів сполучення, збройних виступів, захоплення приміщень, голодувань, терористичних актів, тобто форм протесту, які передбачають застосування сили, необхідність іти на жертви, готові вдатися

від 6,7 % до 1,2 % респондентів. При цьому сумарна частота згадування опитуваними екстремальних форм протесту повільно, але неухильно зростає (2006 р. – 17,1%; 2007 р. – 19,8%; 2008 р. – 23,2%; 2009 р. – 25,9%) і на сьогоднішній день перевищує “передреволюційний” показник 2004 року (23,2%).

- У структурі мотивації ймовірної протестної поведінки громадян нині виразно домінують спонуки соціально-економічного плану: до участі в акціях протесту опитаних можуть спонукати передусім невивплата зарплати, пенсії, стипендії (50,3% відповідей) та стрімке зростання цін (35,5%). Ці спонуки підсилюються такими чинниками, як очікуване припинення водо-, тепло- та енергопостачання (27,6% відповідей), підвищення плати за житло й транспорт (26,6%), звільнення з роботи (24,7%), інфляція, знецінення заощаджень (22%) тощо. Мотив порушення прав людини, що посідав перше місце 2004 року, напередодні помаранчевої революції, тепер змістився на третє місце (30,8%). Послабилася також роль протестних мотивів, пов’язаних з корупцією в керівних структурах (15,9%) та зловживанням владою з боку місцевого керівництва (14,7%). Політику втягування України в НАТО розглядають як імовірний мотив протестних дій 11,9% опитаних, відміну всенародних виборів Президента України – 8,5%, утиски свободи слова, переслідування журналістів – 6,4%, репресії проти представників опозиції – 4%. Протестувати проти розпуску Президентом Верховної Ради готові 2,6% респондентів, проти незаконного усунення від влади нинішнього Президента – 2,5%. **Такі зміни в структурі мотивації протестної поведінки населення дають підстави прогнозувати в найближчій перспективі радше локальні виступи з економічними вимогами (більш чи менш радикальні), ніж політичні акції загальнонаціонального масштабу.** Іншими словами, повторення помаранчевої революції найближчим часом є малоімовірним.

3. ПРОВАЛ ІДЕЇ ШИРОКОЇ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ КОАЛІЦІЇ ТА ЗМІНИ В СЕКРЕТАРІАТІ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ОЧИМА ГРОМАДЯН

Розподіл відповідей на запитання “Нещодавно черговий раз зірвалися переговори між Блоком Юлії Тимошенко і Партією регіонів про створення у Верховній Раді України широкої коаліції. Як Ви до цього поставилися?”, у %

	По вибірці в цілому	Серед прихильників БЮТ	Серед прихильників Партії регіонів
із жалем	18,7	29,3	27,8
з полегшенням	29,5	25,3	30,8
мені це байдуже	25,9	13,1	17,2
важко відповісти	25,8	32,3	24,1

У регіональному розрізі:

	Із жалем	З полегшенням	Мені це байдуже	Важко відповісти
Західний регіон	17,3	28,5	26,5	27,7
Центральний регіон	14,4	29,5	24,2	31,9
Східний регіон	22,9	30,7	27,3	19,1
Південний регіон	21,1	28,6	25,9	24,5

У віковому розрізі:

	Із жалем	З полегшенням	Мені це байдуже	Важко відповісти
18—29 років	16,8	29,1	30,9	23,2
30—55 років	19,5	30,0	25,0	25,5
56 років і більше	19,0	29,3	24,2	27,6

За статтю:

	Із жалем	З полегшенням	Мені це байдуже	Важко відповісти
чоловіки	16,8	30,7	28,1	24,4
жінки	20,4	28,7	24,0	26,9

За рівнем освіти:

	Із жалем	З полегшенням	Мені це байдуже	Важко відповісти
повна вища	20,0	32,9	22,4	24,7
неповна вища, середня спеціальна	18,2	32,3	25,5	24,1
повна середня	17,9	29,4	26,7	25,9
неповна середня	20,0	23,8	27,8	28,4

Розподіл відповідей на запитання **“Яке з наведених нижче суджень щодо намагань створити у Верховній Раді широку парламентську коаліцію за участю Блоку Юлії Тимошенко і Партії регіонів Ви більше поділяєте?”**, у %

	По вибірці в цілому	Серед прихильників БЮТ	Серед прихильників Партії регіонів
це був шанс об'єднати країну заради відстоювання національних інтересів, протидії світовій фінансовій кризі	16,5	30,5	18,2
це призвело б до згортання в державі демократичних процесів, антидержавного конституційного перевороту та поділу країни на двох	17,9	13,8	12,4
це був би суто тактичний альянс найбільших політичних гравців без жодних далекосяжних наслідків	35,3	28,2	39,8
інша думка	3,0	2,0	3,4
важко відповісти	27,3	25,5	26,2

У регіональному розрізі:

	Це був шанс об'єднати країну	Це призвело б до згортання в державі демократичних процесів	Це був би суто тактичний альянс найбільших політичних гравців	Інша думка	Важко відповісти
Західний регіон	19,6	16,0	34,1	5,1	25,2
Центральний регіон	14,1	21,0	35,4	2,3	27,2
Східний регіон	16,9	17,3	37,1	2,1	26,6
Південний регіон	17,1	14,7	32,4	3,8	32,1

У віковому розрізі:

	Це був шанс об'єднати країну	Це призвело б до згортання в державі демократичних процесів	Це був би суто тактичний альянс найбільших політичних гравців	Інша думка	Важко відповісти
18—29 років	15,8	18,5	32,8	3,7	29,1
30—55 років	18,0	18,2	36,6	3,0	24,3
56 років і більше	15,1	17,3	34,8	2,6	30,3

За статтю:

	Це був шанс об'єднати країну	Це призвело б до згорання в державі демократичних процесів	Це був би суто тактичний альянс найбільших політичних гравців	Інша думка	Важко відповісти
чоловіки	15,5	18,2	37,7	3,2	25,4
жінки	17,4	17,8	33,3	2,7	28,9

За рівнем освіти:

	Це був шанс об'єднати країну	Це призвело б до згорання в державі демократичних процесів	Це був би суто тактичний альянс найбільших політичних гравців	Інша думка	Важко відповісти
повна вища	15,6	19,4	42,4	2,6	20,0
неповна вища, середня спеціальна	18,5	21,0	32,1	3,2	25,3
повна середня	17,1	16,8	36,4	3,0	26,8
неповна середня	13,5	15,9	30,2	2,7	37,7

Довідково. У лютому 2009 р. відповіді на запитання *“Якщо нинішня парламентська коаліція не зможе ефективно працювати і заради подолання економічної та фінансової кризи Блок Юлії Тимошенко і Партія регіонів дійдуть згоди про створення у Верховній Раді нової коаліції, як Ви до цього поставитесь?”* розподілялися так, у %:

	По вибірці в цілому		Серед прихильників БЮТ		Серед прихильників Партії регіонів	
однозначно позитивно	12,5	42,1	20,4	49,7	17,8	57,1
скоріше позитивно	29,6		29,3		39,3	
скоріше негативно	17,1	34,4	21,0	34,4	9,8	23,9
однозначно негативно	17,3		13,4		14,1	
мені це байдуже	8,3		3,5		5,4	
важко відповісти	15,4		12,4		13,6	

Розподіл відповідей на запитання *“Як Ви поставилися до відставки Віктора Балози з посади Глави Секретаріату Президента України?”*, у %

	По вибірці в цілому		Серед тих, хто знає про відставку	
цілком позитивно	19,1	36,5	23,5	44,8
скоріше позитивно	17,4		21,3	
скоріше негативно	5,9	8,2	7,3	10,1
зовсім негативно	2,3		2,8	
мені це байдуже	21,2		26,1	
нічого про це не знаю	18,6		–	
важко відповісти	15,5		19,0	

У регіональному розрізі (серед тих, хто знає про відставку):

	Позитивно (цілком позитивно + скоріше позитивно)	Негативно (скоріше негативно + зовсім негативно)	Мені це байдуже	Важко відповісти
Західний регіон	50,1	11,6	26,0	12,2
Центральний регіон	43,0	8,8	22,8	25,3
Східний регіон	42,6	12,3	31,0	14,1
Південний регіон	46,8	6,0	22,7	24,5

У віковому розрізі (серед тих, хто знає про відставку):

	Позитивно (цілком позитивно + скоріше позитивно)	Негативно (скоріше негативно + зовсім негативно)	Мені це байдуже	Важко відповісти
18—29 років	40,7	13,2	30,4	15,7
30—55 років	44,4	8,8	27,0	19,8
56 років і більше	48,0	10,2	22,2	19,6

За статтю (серед тих, хто знає про відставку):

	Позитивно (цілком позитивно + скоріше позитивно)	Негативно (скоріше негативно + зовсім негативно)	Мені це байдуже	Важко відповісти
чоловіки	47,4	10,7	26,8	15,0
жінки	42,8	9,7	25,3	22,3

За рівнем освіти (серед тих, хто знає про відставку):

	Позитивно (цілком позитивно + скоріше позитивно)	Негативно (скоріше негативно + зовсім негативно)	Мені це байдуже	Важко відповісти
повна вища	50,8	8,5	24,7	15,9
неповна вища, середня спеціальна	42,5	12,0	25,3	20,2
повна середня	44,1	11,4	26,6	18,0
неповна середня	44,9	10,1	26,0	19,0

Розподіл відповідей на запитання “У своїй заяві про відставку В. Балого звинуватив Президента України В. Ющенка в корупції та кумівстві у владі. Чи вважаєте Ви справедливими ці звинувачення?”, у %

- так, ці звинувачення вважаю справедливими 42,4
- ні, вважаю, що ці звинувачення несправедливі 5,9
- вважаю ці звинувачення по суті правильними, але вони стосуються передусім самого Балого, тому він не мав на них морального права 19,6
- інша думка 2,4
- важко відповісти 29,7

У регіональному розрізі:

	Так, ці звинувачення вважаю справедливими	Ні, вважаю, що ці звинувачення несправедливі	Вважаю ці звинувачення по суті правильними, але вони стосуються передусім самого Балого	Інша думка	Важко відповісти
Західний регіон	26,9	8,5	32,1	3,6	29,0
Центральний регіон	41,3	4,7	21,9	2,4	29,7
Східний регіон	52,2	6,1	12,7	2,3	26,7
Південний регіон	43,7	4,8	13,0	1,0	37,5

У віковому розрізі:

	Так, ці звинувачення вважаю справедливими	Ні, вважаю, що ці звинувачення несправедливі	Вважаю ці звинувачення по суті правильними, але вони стосуються передусім самого Балого	Інша думка	Важко відповісти
18—29 років	34,7	7,4	20,3	1,0	36,5
30—55 років	42,2	6,2	22,3	2,8	26,5
56 років і більше	47,1	4,7	15,5	2,8	30,0

За статтю:

	Так, ці звинувачення вважаю справедливими	Ні, вважаю, що ці звинувачення несправедливі	Вважаю ці звинувачення по суті правильними, але вони стосуються передусім самого Балого	Інша думка	Важко відповісти
чоловіки	45,1	5,6	18,1	2,9	28,3
жінки	40,0	6,2	20,8	2,0	30,9

За рівнем освіти:

	Так, ці звинувачення вважаю справедливими	Ні, вважаю, що ці звинувачення несправедливі	Вважаю ці звинувачення по суті правильними, але вони стосуються передусім самого Балого	Інша думка	Важко відповісти
повна вища	39,2	8,6	26,8	0,9	24,5
неповна вища, середня спеціальна	38,4	7,7	20,2	2,7	30,9
повна середня	45,6	5,1	18,6	2,4	28,4
неповна середня	43,0	3,2	14,3	3,2	36,2

Розподіл відповідей на запитання **“Чи схвалюєте Ви призначення на посаду Глави Секретаріату Президента України Віри Ульянченко, яка досі працювала головою Київської обласної державної адміністрації?”**, у %

цілком схвалюю	4,9	17,5
скоріше схвалюю	12,6	
скоріше не схвалюю	9,6	16,5
зовсім не схвалюю	6,9	
мені це байдуже	34,8	
важко відповісти	31,3	

У регіональному розрізі:

	Схвалюю (цілком схвалюю + скоріше схвалюю)	Не схвалюю (скоріше не схвалюю + зовсім не схвалюю)	Мені це байдуже	Важко відповісти
Західний регіон	23,7	17,1	33,2	26,0
Центральний регіон	14,7	19,8	32,3	33,1
Східний регіон	20,1	15,5	37,4	27,0
Південний регіон	9,4	10,1	37,0	43,6

У віковому розрізі:

	Схвалюю (цілком схвалюю + скоріше схвалюю)	Не схвалюю (скоріше не схвалюю + зовсім не схвалюю)	Мені це байдуже	Важко відповісти
18—29 років	17,6	16,9	38,1	27,4
30—55 років	16,3	15,6	34,4	33,6
56 років і більше	18,8	17,3	33,5	30,3

За статтю:

	Схвалюю (цілком схвалюю + скоріше схвалюю)	Не схвалюю (скоріше не схвалюю + зовсім не схвалюю)	Мені це байдуже	Важко відповісти
чоловіки	17,9	17,4	36,6	28,1
жінки	17,2	15,7	33,1	34,0

За рівнем освіти:

	Схвалюю (цілком схвалюю + скоріше схвалюю)	Не схвалюю (скоріше не схвалюю + зовсім не схвалюю)	Мені це байдуже	Важко відповісти
повна вища	15,8	19,0	33,0	32,1
неповна вища, середня спеціальна	15,9	18,9	35,3	30,0
повна середня	18,6	16,6	35,5	29,3
неповна середня	18,8	10,9	33,6	36,7

Резюме

- Переговори між БЮТ і Партією регіонів про створення у Верховній Раді широкої парламентської коаліції відбувалися в умовах дедалі позитивнішого ставлення населення до цього політичного альянсу. Ретроспективний аналіз даних, отриманих у лютому ц. р., свідчить, що позитивно сприймали можливість такого альянсу загалом по вибірці понад 42% опитаних, у т. ч. серед прихильників БЮТ – 49,7%, а серед прихильників Партії регіонів ще більше – 57,1%. Проте скандал, що розгорівся навколо переговорів, різко критична позиція Президента України, очевидно, зробили свою справу і до провалу переговорного процесу поставилися з жалем у цілому лише 18,7% респондентів, тоді як полегшення відчули 29,5%. Альтернативу “мені це байдуже” вибрали 25,9%, не визначилися з відповіддю 25,8%.

Серед прихильників БЮТ частка тих, хто з жалем поставився до провалу переговорів, перевищує частку тих, хто відчув полегшення (29,3% і 25,3%, відповідно), серед прихильників Партії регіонів, навпаки, дещо переважають ті, хто відчув полегшення (30,8% і 27,8%, відповідно). Прикметно також, що в електораті БЮТ виявилось значно більше респондентів, які розглядають коаліцію з регіоналами як шанс об’єднати країну заради відстоювання національних інтересів, протидії світовій фінансовій кризі (30,5% проти 18,2% серед прихильників Партії регіонів). Натомість в електораті ПР переважає тлумачення коаліції з бютівцями як суто тактичного альянсу без жодних далекосяжних наслідків (39,8%).

- По вибірці загалом опитані теж найчастіше віддають перевагу тлумаченню альянсу БЮТ і ПР як суто тактичного. Набагато рідше респонденти вбачають в альянсі найбільших політичних гравців шанс об’єднання країни (16,5%). **Теза ж Президента України про те, що створення широкої коаліції за участю БЮТ і ПР призвело б до згорання в державі демократичних процесів, антидержавного конституційного перевороту та поділу країни на двох, не знайшла значної підтримки ні серед опитаних загалом (17,9%), ні в середовищі прихильників БЮТ (13,8%), ні серед симпатиків Партії регіонів (12,4%).** Судячи з усього, основна маса населення поставилася до цієї тези з недовірою.

- Переважна більшість опитаних виявила поінформованість про відставку Віктора Балогі з посади глави секретаріату Президента України. Про це не знали лише 18,6% респондентів, що з огляду на роль Балогі як “сірого кардинала” української політики становить досить незначну їх кількість. Серед тих, хто знав про його відставку, тією чи іншою мірою позитивно сприйняли її 44,8%, тією чи іншою мірою негативно – 10,1%. Понад 26% заявили, що їм це байдуже, 19% не змогли визначити свого ставлення до цієї зміни у президентській команді. Звертає на себе увагу та обставина, що частка опитаних, які позитивно сприйняли відставку В. Балогі, найвищою є в Західному регіоні, де його знають найкраще, – 50,1%. Приблизно такою ж є частка тих, хто позитивно сприйняв відставку колишнього глави президентського секретаріату, і серед осіб з повною вищою освітою – 50,8%.

- Звинувачення В. Балогі на адресу Президента України В. Ющенка щодо корупції та кумівства у владі беззастережно поділяють 42,4% опитаних (найбільш поширена така думка на Сході – 52,2%). Схильні поділяти ці звинувачення також 19,6% респондентів, які вважають їх по суті правильними, але такими, що стосуються передусім самого Балогі, а тому він не мав на них морального права (такий варіант відповіді найчастіше обирають жителі Західного регіону – 32,1%). Як несправедливі розцінюють звинувачення Балогі на адресу Глави держави загалом по Україні 5,9% (без виражених регіональних відмінностей). Близько 30% не визначилися з відповіддю, 2,4% висловили з цього приводу свою окрему думку.

- Призначення главою секретаріату Президента України Віри Ульянченко тією чи іншою мірою схвально і несхвально зустріли приблизно однакові відносно невеликі частки респондентів – 17,5% і 16,5%, відповідно. Абсолютна більшість опитаних не змогли визначити свого ставлення до цього призначення (31,3%) або зазначили, що їм це байдуже (34,8%). Отже, можна вважати, що **сприйняття населенням нової очільниці президентської команди ще лише починає формуватися.**

4. ЕЛЕКТОРАЛЬНІ ПРЕФЕРЕНЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Розподіл відповідей на запитання “Якби сьогодні проходили вибори до Верховної Ради України, чи взяли б Ви участь у голосуванні?”, у %

	Жовтень 2008 р.		Лютий 2009 р.		Червень 2009 р.	
однозначно так	23,0	52,8	26,5	60,5	33,0	68,6
скоріше так	29,8		34,0		35,6	
скоріше ні	17,2	36,1	16,0	28,8	11,7	21,4
однозначно ні	18,9		12,8		9,7	
важко відповісти	11,1		10,8		10,0	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
Західний регіон	64,9	24,7	10,4
Центральний регіон	66,2	23,6	10,1
Східний регіон	73,0	17,7	9,2
Південний регіон	68,8	20,2	11,0

Серед прихильників провідних політичних сил (на момент останнього опитування):

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
прихильники Партії регіонів	88,8	6,7	4,6
прихильники Блоку Юлії Тимошенко	84,2	10,7	5,0
прихильники Блоку Арсенія Яценюка “Фронт змін”	83,6	9,3	7,2

У віковому розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
18—29 років	67,9	21,2	10,8
30—55 років	68,8	21,8	9,4
56 років і більше	68,6	21,1	10,4

За статтю (на момент останнього опитування):

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
чоловіки	68,5	20,9	10,6
жінки	68,6	21,8	9,6

За рівнем освіти (на момент останнього опитування):

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
повна вища	76,1	16,9	7,1
неповна вища, середня спеціальна	70,3	19,1	10,7
повна середня	67,1	22,1	10,8
неповна середня	63,4	26,6	10,0

Розподіл відповідей на запитання *“За яку з перелічених нижче політичних сил Ви проголосували б сьогодні на виборах до Верховної Ради України?”*, у %

	По вибірці в цілому			Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах (однозначно так + скоріше так)			Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах і визначився з вибором		
	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.
Партія регіонів <i>(В. Янукович)</i>	19,6	21,4	21,8	27,0	23,0	28,1	30,6	28,6	31,5
Блок Юлії Тимошенко <i>(Ю. Тимошенко)</i>	17,9	15,7	14,9	21,9	17,9	18,3	24,8	22,3	20,5
Блок Арсенія Яценюка “Фронт змін” <i>(А. Яценюк)</i>	2,8	7,9	9,8	3,8	8,2	11,9	4,3	10,2	13,3
Комуністична партія України <i>(П. Симоненко)</i>	6,2	6,0	5,6	8,8	7,4	7,4	10,0	9,2	8,3
Блок Литвина <i>(В. Литвин)</i>	4,8	4,7	3,7	6,3	6,1	4,7	7,2	7,5	5,2
Блок Віктора Ющенка “Наша Україна” <i>(В. Ющенко)</i>	4,5	3,2	2,9	6,7	4,5	3,6	7,6	5,6	4,0
Всеукраїнське об’єднання “Свобода” <i>(О. Тягнибок)</i>	2,2	2,5	2,8	3,3	3,1	3,1	3,7	3,8	3,5
Блок Леоніда Черновецького <i>(Л. Черновецький)</i>	1,2	1,4	1,2	1,1	1,1	1,3	1,2	1,4	1,5
Соціалістична партія України <i>(О. Мороз)</i>	1,4	1,4	1,2	1,6	1,6	1,2	1,9	2,0	1,3
Партія зелених України <i>(В. Костерін)</i>	0,8	0,9	1,2	0,8	1,1	1,2	0,9	1,3	1,3
Партія “Єдиний центр” <i>(В. Балого)</i>	0,6	0,3	0,8	0,8	0,4	1,0	0,9	0,4	1,1
Прогресивна соціалістична партія України <i>(Н. Вітренко)</i>	1,6	0,6	0,8	1,7	0,4	0,9	2,0	0,5	1,0
Громадський рух “За Україну!” <i>(В. Кириленко)</i>	не було у списку	не було у списку	0,7	не було у списку	не було у списку	0,6	не було у списку	не було у списку	0,7
Інша партія (блок)	0,9	0,6	0,6	1,0	0,3	0,4	1,1	0,3	0,5
Ще не знаю, вагаюся з вибором	13,8	17,8	13,0	11,7	19,4	10,8	–	–	–
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної партії (блоку)	7,4	7,6	8,5	3,3	5,5	5,6	3,8	6,9	6,3
Не пішов би на вибори	14,5	8,1	10,6	–	–	–	–	–	–

У регіональному розрізі (у % до кількості опитаних жителів регіону, на момент останнього опитування)

	Західний регіон	Централь- ний регіон	Східний регіон	Південний регіон
Партія регіонів	6,1	9,8	41,6	26,0
Блок Юлії Тимошенко	18,1	21,2	7,5	13,0
Блок Арсенія Яценюка “Фронт змін”	16,3	10,4	5,7	8,9
Комуністична партія України	2,3	3,5	9,4	6,5
Блок Литвина	3,6	5,3	1,7	4,8
Блок Віктора Ющенка “Наша Україна”	5,1	4,2	1,2	0,7
Всеукраїнське об’єднання “Свобода”	7,6	3,2	0,6	–
Блок Леоніда Черновецького	1,8	2,1	0,2	0,3
Соціалістична партія України	1,0	1,7	1,1	0,7
Партія зелених України	1,3	1,2	0,8	1,7
Партія “Єдиний центр”	1,5	0,9	0,5	–
Прогресивна соціалістична партія України	0,5	0,2	1,1	1,7
Громадський рух “За Україну!”	0,3	1,8	–	–
Інша партія (блок)	–	0,9	0,6	0,3
Ще не знаю, вагаюся з вибором	14,0	12,9	12,8	13,4
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної партії (блоку)	12,2	9,1	5,4	8,9
Не пішов би на вибори	8,4	11,6	9,8	13,0

У віковому розрізі (у % до кількості опитаних представників певного віку, на момент останнього опитування):

	18—29 років	30—55 років	56 років і більше
Партія регіонів	21,5	21,4	22,6
Блок Юлії Тимошенко	14,9	16,3	13,2
Блок Арсенія Яценюка “Фронт змін”	12,4	10,9	6,8
Комуністична партія України	1,5	2,4	12,4
Блок Литвина	3,0	3,6	4,3
Блок Віктора Ющенка “Наша Україна”	3,7	2,5	3,0
Всеукраїнське об’єднання “Свобода”	3,5	2,6	2,5
Блок Леоніда Черновецького	1,7	1,0	1,0
Соціалістична партія України	0,5	1,0	1,9
Партія зелених України	2,0	1,2	0,6
Партія “Єдиний центр”	0,2	0,9	0,9
Прогресивна соціалістична партія України	0,5	0,7	1,0
Громадський рух “За Україну!”	0,5	0,9	0,4
Інша партія (блок)	0,7	0,5	0,4
Ще не знаю, вагаюся з вибором	14,6	13,7	11,4
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної партії (блоку)	9,4	9,0	7,2
Не пішов би на вибори	9,4	11,5	10,2

За статтю (у % до кількості опитаних представників певної статі, на момент останнього опитування):

	Чоловіки	Жінки
Партія регіонів	23,8	20,2
Блок Юлії Тимошенко	11,0	18,2
Блок Арсенія Яценюка “Фронт змін”	10,7	9,1
Комуністична партія України	7,0	4,5
Блок Литвина	3,6	3,8
Блок Віктора Ющенка “Наша Україна”	3,5	2,4
Всеукраїнське об’єднання “Свобода”	3,4	2,2
Блок Леоніда Черновецького	1,4	0,9
Соціалістична партія України	1,1	1,3
Партія зелених України	1,3	1,0
Партія “Єдиний центр”	0,7	0,8
Прогресивна соціалістична партія України	0,2	1,2
Громадський рух “За Україну!”	0,8	0,6
Інша партія (блок)	0,8	0,4
Ще не знаю, вагаюся з вибором	11,4	14,5
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної партії (блоку)	9,4	7,7
Не пішов би на вибори	9,8	11,2

За рівнем освіти (у % до кількості опитаних представників певного освітнього рівня, на момент останнього опитування):

	Повна вища	Неповна вища, середня спеціальна	Повна середня	Неповна середня
Партія регіонів	17,2	23,3	23,0	21,8
Блок Юлії Тимошенко	17,8	14,4	14,6	13,6
Блок Арсенія Яценюка "Фронт змін"	10,7	14,6	8,3	6,8
Комуністична партія України	4,1	4,6	5,1	9,3
Блок Литвина	4,4	4,1	3,8	2,5
Блок Віктора Ющенка "Наша Україна"	4,4	2,7	2,5	2,7
Всеукраїнське об'єднання "Свобода"	5,9	2,1	2,1	2,2
Блок Леоніда Черновецького	1,2	0,7	1,7	0,5
Соціалістична партія України	0,6	1,1	1,3	1,6
Партія зелених України	1,8	0,7	1,1	1,4
Партія "Єдиний центр"	0,6	0,7	0,8	0,8
Прогресивна соціалістична партія України	0,3	0,7	0,7	1,4
Громадський рух "За Україну!"	0,3	0,7	0,8	0,5
Інша партія (блок)	0,9	–	0,6	0,8
Ще не знаю, вагаюся з вибором	14,5	11,6	14,4	11,2
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної партії (блоку)	7,4	9,4	8,6	7,6
Не пішов би на вибори	8,0	8,7	10,6	15,3

Розподіл відповідей на запитання *“Якби сьогодні відбувалися вибори Президента України, чи взяли б Ви участь у голосуванні?”*, у %

	Жовтень 2008 р.		Лютий 2009 р.		Червень 2009 р.	
однозначно так	34,9	71,2	38,8	72,8	36,9	71,9
скоріше так	36,3		34,0		35,0	
скоріше ні	10,8	19,9	10,8	17,6	10,0	17,9
однозначно ні	9,1		6,8		7,9	
важко відповісти	8,9		9,5		10,1	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
Західний регіон	74,6	19,1	6,4
Центральний регіон	65,8	21,5	12,7
Східний регіон	74,7	14,8	10,5
Південний регіон	75,9	15,3	8,8

Серед прихильників основних претендентів на перемогу у виборчих перегонях (на момент останнього опитування):

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
прихильники В. Януковича	88,6	5,4	6,0
прихильники Ю. Тимошенко	84,8	9,8	5,4
прихильники А. Яценюка	89,0	5,2	5,8

У віковому розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
18—29 років	70,6	19,5	9,9
30—55 років	72,4	18,1	9,6
56 років і більше	72,0	16,8	11,1

За статтю (на момент останнього опитування):

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
чоловіки	73,2	17,3	9,6
жінки	70,8	18,6	10,6

За рівнем освіти (на момент останнього опитування):

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
повна вища	80,1	14,9	5,0
неповна вища, середня спеціальна	73,1	17,1	9,8
повна середня	70,7	18,2	11,2
неповна середня	66,1	21,1	12,7

Розподіл відповідей на запитання *“За кого з перелічених нижче осіб Ви проголосували б на виборах Президента України, якби вони відбувалися сьогодні?”*, у %

	По вибірці в цілому			Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах (однозначно так + скоріше так)			Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах і визначився з вибором		
	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.
Віктор Янукович	19,7	20,7	21,7	24,4	26,4	26,7	30,1	32,7	30,5
Юлія Тимошенко	18,2	15,3	15,0	21,3	17,7	17,6	26,2	21,9	20,1
Арсеній Яценюк	не було у списку	8,6	9,6	не було у списку	9,8	11,9	не було у списку	12,1	13,6
Петро Симоненко	6,0	4,0	4,3	7,6	4,7	5,3	9,4	5,8	6,1
Володимир Литвин	4,9	4,0	3,6	6,1	4,5	4,3	7,5	5,5	4,9
Віктор Ющенко	4,9	2,9	3,2	6,3	3,0	4,0	7,8	3,7	4,6
Олег Тягнибок	не було у списку	1,8	2,0	не було у списку	2,2	2,3	не було у списку	2,8	2,6
Леонід Кучма	не було у списку	не було у списку	1,7	не було у списку	не було у списку	2,0	не було у списку	не було у списку	2,2
Інна Богословська	не було у списку	не було у списку	1,4	не було у списку	не було у списку	1,5	не було у списку	не було у списку	1,7
Сергій Тигипко	не було у списку	не було у списку	1,2	не було у списку	не було у списку	1,5	не було у списку	не було у списку	1,7
Наталія Вітренко	3,0	1,8	0,9	3,7	2,2	1,1	4,6	2,7	1,2
Леонід Черновецький	не було у списку	1,4	0,9	не було у списку	1,5	1,0	не було у списку	1,9	1,1
Анатолій Гриценко	не було у списку	1,0	0,8	не було у списку	1,2	0,9	не було у списку	1,5	1,0
Раїса Богатирьова	не було у списку	не було у списку	0,6	не було у списку	не було у списку	0,7	не було у списку	не було у списку	0,8
Валентина Семенюк-Самсоненко	не було у списку	не було у списку	0,4	не було у списку	не було у списку	0,4	не було у списку	не було у списку	0,4
Інший	4,3	2,5	1,0	4,8	2,3	0,9	6,0	2,8	1,1
Ще не знаю, вагаюся з вибором	17,9	20,7	14,0	18,7	19,3	12,4	–	–	–
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної кандидатури	9,9	7,3	8,9	6,9	5,3	5,5	8,5	6,6	6,3
Не пішов би на вибори	11,4	7,8	9,0	–	–	–	–	–	–

У регіональному розрізі (у % до кількості опитаних жителів регіону, на момент останнього опитування)

	Західний регіон	Централь- ний регіон	Східний регіон	Південний регіон
Віктор Янукович	7,1	9,5	39,5	29,0
Юлія Тимошенко	21,9	19,5	7,7	12,1
Арсеній Яценюк	16,3	9,2	5,8	9,7
Петро Симоненко	0,5	3,0	7,2	5,5
Володимир Литвин	2,6	6,3	1,2	3,8
Віктор Ющенко	6,1	4,1	1,2	1,4
Олег Тягнибок	5,4	2,4	0,2	0,3
Леонід Кучма	2,3	1,4	2,0	1,0
Інна Богословська	0,8	1,1	2,3	0,7
Сергій Тигипко	1,0	2,0	0,6	1,0
Наталія Вітренко	0,5	0,9	1,2	0,3
Леонід Черновецький	1,0	2,0	0,2	–
Анатолій Гриценко	0,3	2,1	–	0,3
Раїса Богатирьова	0,3	1,1	0,2	0,7
Валентина Семенюк- Самсоненко	0,5	0,3	0,3	0,3
Інший	0,8	1,8	0,5	0,3
Ще не знаю, вагаюся з вибором	15,1	12,8	15,5	13,4
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної кандидатури	11,7	10,3	6,3	7,9
Не пішов би на вибори	5,9	10,3	8,1	12,1

У віковому розрізі (у % до кількості опитаних представників певного віку, на момент останнього опитування):

	18—29 років	30—55 років	56 років і більше
Віктор Янукович	20,5	20,9	23,3
Юлія Тимошенко	15,8	16,6	12,5
Арсеній Яценюк	10,4	10,9	7,4
Петро Симоненко	1,0	2,0	9,3
Володимир Литвин	2,5	3,8	3,8
Віктор Ющенко	4,0	2,9	3,1
Олег Тягнибок	2,5	1,4	2,4
Леонід Кучма	2,7	0,7	2,5
Інна Богословська	2,0	1,0	1,5
Сергій Тигипко	1,2	1,1	1,3
Наталія Вітренко	0,2	1,1	0,9
Леонід Черновецький	1,0	0,9	0,9
Анатолій Гриценко	0,7	1,1	0,4
Раїса Богатирьова	0,5	0,4	0,7
Валентина Семенюк-Самсоненко	0,5	0,3	0,3
Інший	0,5	1,1	1,0
Ще не знаю, вагаюся з вибором	15,6	15,7	11,4
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної кандидатури	9,9	8,8	8,4
Не пішов би на вибори	8,4	9,3	8,8

За статтю (у % до кількості опитаних представників певної статі, на момент останнього опитування):

	Чоловіки	Жінки
Віктор Янукович	23,2	20,2
Юлія Тимошенко	11,8	17,8
Арсеній Яценюк	10,4	9,0
Петро Симоненко	5,3	3,4
Володимир Литвин	3,5	3,6
Віктор Ющенко	3,9	2,6
Олег Тягнибок	2,0	1,9
Леонід Кучма	2,5	1,0
Інна Богословська	1,3	1,4
Сергій Тигипко	1,0	1,4
Наталія Вітренко	0,7	1,0
Леонід Черновецький	1,2	0,6
Анатолій Гриценко	1,0	0,6
Раїса Богатирьова	0,2	0,8
Валентина Семенюк-Самсоненко	0,3	0,4
Інший	1,3	0,6
Ще не знаю, вагаюся з вибором	12,3	15,7
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної кандидатури	8,8	9,1
Не пішов би на вибори	9,2	8,8

За рівнем освіти (у % до кількості опитаних представників певного освітнього рівня, на момент останнього опитування):

	Повна вища	Неповна вища, середня спеціальна	Повна середня	Неповна середня
Віктор Янукович	16,6	22,6	22,9	22,2
Юлія Тимошенко	18,1	13,5	15,3	13,6
Арсеній Яценюк	8,9	14,4	8,4	7,0
Петро Симоненко	2,7	3,4	4,2	6,8
Володимир Литвин	4,2	3,7	3,8	2,4
Віктор Ющенко	3,6	3,4	3,2	2,4
Олег Тягнибок	3,3	0,7	1,9	2,4
Леонід Кучма	3,0	1,4	0,8	3,0
Інна Богословська	2,7	1,8	0,8	0,5
Сергій Тигипко	2,4	0,5	1,1	1,4
Наталія Вітренко	0,6	0,5	0,9	1,4
Леонід Черновецький	0,6	0,9	1,2	0,5
Анатолій Гриценко	0,9	0,5	1,1	0,5
Раїса Богатирьова	–	0,9	0,6	0,5
Валентина Семенюк-Самсоненко	0,6	0,2	0,4	0,3
Інший	1,5	0,5	0,9	1,1
Ще не знаю, вагаюся з вибором	14,9	14,8	14,8	11,7
Вказав би в бюлетені, що не підтримую жодної кандидатури	9,2	8,4	9,4	8,1
Не пішов би на вибори	6,2	8,0	8,3	14,1

Розподіл відповідей на запитання “*За кого б Ви проголосували, якби у 2-й тур виборів Президента України вийшли перелічені нижче політичні діячі?*”, у %

• *Ю. Тимошенко і В. Янукович*

	По вибірці в цілому			Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах		
	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.
за Ю. Тимошенко	28,1	27,5	25,1	38,2	35,7	34,3
за В. Януковича	28,9	32,9	31,7	39,2	42,6	43,3
важко відповісти	16,6	16,7	16,4	22,5	21,7	22,4
не пішов би голосувати	26,4	22,9	26,8	–	–	–

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	За Ю. Тимошенко	За В. Януковича	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	38,1	14,4	20,2	27,3
Центральний регіон	34,2	14,9	21,0	29,8
Східний регіон	11,4	54,9	11,5	22,2
Південний регіон	18,3	39,4	12,1	30,1

Розподіл голосів, відданих за А. Яценюка у I турі (на момент останнього опитування):

- за Ю. Тимошенко30,7
- за В. Януковича10,6
- важко відповісти19,0
- не пішов би голосувати39,7

• *Ю. Тимошенко і А. Яценюк*

	По вибірці в цілому		Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах	
	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.
за Ю. Тимошенко	24,1	23,0	35,0	35,8
за А. Яценюка	21,8	20,2	31,6	31,6
важко відповісти	23,0	20,9	33,4	32,6
не пішов би голосувати	31,1	35,9	–	–

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	За Ю. Тимошенко	За А. Яценюка	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	30,4	31,2	21,5	17,0
Центральний регіон	30,0	19,6	22,0	28,4
Східний регіон	13,4	15,2	20,9	50,5
Південний регіон	18,7	18,7	17,6	45,0

Розподіл голосів, відданих за В. Януковича у I турі (на момент останнього опитування):

- за Ю. Тимошенко.....5,1
- за А. Яценюка.....15,7
- важко відповісти21,3
- не пішов би голосувати57,9

• **В. Янукович і А. Яценюк**

	По вибірці в цілому		Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах	
	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.
за В. Януковича	32,7	32,0	41,4	43,3
за А. Яценюка	26,6	22,7	33,7	30,7
важко відповісти	19,7	19,3	25,0	26,1
не пішов би голосувати	21,0	25,9	–	–

У регіональному розрізі:

	За В. Януковича	За А. Яценюка	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	13,1	43,6	19,4	23,9
Центральний регіон	16,4	24,7	27,0	31,9
Східний регіон	55,2	10,5	14,0	20,3
Південний регіон	40,2	18,2	13,6	28,0

Розподіл голосів, відданих за Ю. Тимошенко у I турі (на момент останнього опитування):

- за В. Януковича.....12,2
- за А. Яценюка.....28,7
- важко відповісти28,7
- не пішов би голосувати30,4

• *Ю. Тимошенко і В. Ющенко*

	По вибірці в цілому			Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах		
	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.
за Ю. Тимошенко	31,1	30,1	26,9	53,3	53,9	48,6
за В. Ющенка	7,6	5,9	6,8	13,0	10,6	12,2
важко відповісти	19,6	19,8	21,7	33,7	35,5	39,2
не пішов би голосувати	41,8	44,2	44,6	–	–	–

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	За Ю. Тимошенко	За В. Ющенка	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	36,4	13,7	25,1	24,8
Центральний регіон	33,3	8,2	24,4	34,1
Східний регіон	15,8	3,2	21,0	60,0
Південний регіон	24,7	2,4	12,8	60,1

• *Ю. Тимошенко і Л. Кучма*

	По вибірці в цілому	Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах
за Ю. Тимошенко	27,4	45,0
за Л. Кучму	14,2	23,3
важко відповісти	19,2	31,6
не пішов би голосувати	39,1	–

У регіональному розрізі:

	За Ю. Тимошенко	За Л. Кучму	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	43,9	9,1	18,3	28,7
Центральний регіон	34,2	7,3	24,5	33,9
Східний регіон	14,0	23,3	16,2	46,5
Південний регіон	20,4	15,9	15,6	48,1

• *Ю. Тимошенко і В. Литвин*

	По вибірці в цілому	Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах
за Ю. Тимошенко	24,0	37,6
за В. Литвина	18,4	28,7
важко відповісти	21,6	33,7
не пішов би голосувати	36,1	–

У регіональному розрізі:

	За Ю. Тимо- шенко	За В. Лит- вина	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	36,6	16,7	23,5	23,2
Центральний регіон	29,6	14,9	25,0	30,5
Східний регіон	13,0	24,1	18,2	44,7
Південний регіон	19,7	15,6	18,7	46,0

• *В. Ющенко і Л. Кучма*

	По вибірці в цілому	Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах
за В. Ющенка	10,5	20,7
за Л. Кучму	17,5	34,5
важко відповісти	22,8	44,8
не пішов би голосувати	49,1	–

У регіональному розрізі:

	За В. Ющенка	За Л. Кучму	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	23,5	13,8	23,2	39,4
Центральний регіон	12,9	10,3	29,8	47,0
Східний регіон	3,2	25,2	18,5	53,1
Південний регіон	4,5	21,5	16,0	58,0

• *В. Ющенко і В. Литвин*

	По вибірці в цілому	Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах
за В. Ющенка	8,8	15,3
за В. Литвина	23,5	40,9
важко відповісти	25,1	43,8
не пішов би голосувати	42,7	–

У регіональному розрізі:

	За В. Ющенка	За В. Литвина	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	20,7	20,5	26,8	32,0
Центральний регіон	10,2	21,9	32,2	35,8
Східний регіон	2,9	27,0	19,9	50,2
Південний регіон	3,1	23,2	18,3	55,4

• *В. Ющенко і В. Янукович*

	По вибірці в цілому			Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах		
	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Жовтень 2008р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.
за В. Ющенка	12,8	10,4	10,1	19,5	15,9	15,3
за В. Януковича	33,4	37,0	35,9	50,7	56,9	54,1
важко відповісти	19,7	17,7	20,3	29,9	27,2	30,6
не пішов би голосувати	34,1	34,9	33,7	–	–	–

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	За В. Ющенка	За В. Януковича	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	21,7	22,5	23,6	32,2
Центральний регіон	13,5	17,8	28,6	40,0
Східний регіон	2,9	57,9	11,9	27,4
Південний регіон	3,5	44,4	16,1	36,0

• *В. Ющенко і А. Яценюк*

	По вибірці в цілому		Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах	
	Лютий 2009р.	Червень 2009р.	Лютий 2009р.	Червень 2009р.
за В. Ющенка	6,2	7,5	10,2	13,2
за А. Яценюка	28,3	24,9	46,6	43,9
важко відповісти	26,2	24,3	43,2	42,9
не пішов би голосувати	39,3	43,3	–	–

У регіональному розрізі:

	За В. Ющенка	За А. Яценюка	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	13,7	39,5	21,1	25,8
Центральний регіон	10,0	23,8	31,1	35,1
Східний регіон	3,7	17,4	22,1	56,9
Південний регіон	2,4	25,2	18,3	54,1

• *В. Янукович і Л. Кучма*

	По вибірці в цілому	Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах
за В. Януковича	32,6	51,2
за Л. Кучму	9,3	14,6
важко відповісти	21,8	34,2
не пішов би голосувати	36,3	–

У регіональному розрізі:

	За В. Ющенко	За Л. Кучму	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	21,9	10,7	24,7	42,7
Центральний регіон	16,1	8,7	30,4	44,8
Східний регіон	52,2	9,4	14,5	23,9
Південний регіон	40,1	8,7	15,0	36,2

• *В. Янукович і В. Литвин*

	По вибірці в цілому	Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах
за В. Януковича	32,2	46,2
за В. Литвина	15,9	22,9
важко відповісти	21,6	31,0
не пішов би голосувати	30,3	–

У регіональному розрізі:

	За В. Януковича	За В. Литвина	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	17,3	21,5	26,5	34,6
Центральний регіон	15,6	19,1	30,0	35,2
Східний регіон	53,4	10,7	14,0	21,9
Південний регіон	41,3	13,3	12,9	32,5

• *Л. Кучма і В. Литвин*

	По вибірці в цілому	Серед тих, хто має намір взяти участь у виборах
за Л. Кучму	13,1	22,8
за В. Литвина	19,3	33,5
важко відповісти	25,1	43,7
не пішов би голосувати	42,5	–

У регіональному розрізі:

	За Л. Кучму	За В. Литвина	Важко відповісти	Не пішов би голосувати
Західний регіон	8,7	26,1	26,9	38,3
Центральний регіон	6,8	21,4	32,7	39,1
Східний регіон	21,3	14,1	20,8	43,9
Південний регіон	14,5	17,0	15,2	53,2

Розподіл відповідей на запитання “*Чи підтримуєте Ви пропозиції щодо одночасного проведення дострокових президентських і парламентських виборів?*”, у %

цілком підтримую	23,0	43,5
скоріше підтримую, ніж не підтримую	20,5	
скоріше не підтримую, ніж підтримую	12,9	30,5
зовсім не підтримую	17,6	
мені це байдуже	14,4	
важко відповісти	11,6	

У регіональному розрізі:

	Підтримую	Не підтримую	Мені це байдуже	Важко відповісти
Західний регіон	29,8	43,0	13,0	14,2
Центральний регіон	42,4	30,4	15,9	11,3
Східний регіон	50,1	24,4	15,2	10,2
Південний регіон	49,7	27,5	11,2	11,6

У віковому розрізі:

	Підтримую	Не підтримую	Мені це байдуже	Важко відповісти
18—29 років	42,3	27,0	19,3	11,4
30—55 років	44,1	32,2	12,4	11,4
56 років і більше	43,7	30,2	14,3	11,8

За статтю:

	Підтримую	Не підтримую	Мені це байдуже	Важко відповісти
чоловіки	44,8	31,5	14,6	9,0
жінки	42,4	29,6	14,2	13,8

За рівнем освіти:

	Підтримую	Не підтримую	Мені це байдуже	Важко відповісти
повна вища	47,4	32,6	10,3	9,7
неповна вища, середня спеціальна	43,5	30,8	13,4	12,3
повна середня	45,3	29,5	14,8	10,4
неповна середня	35,9	30,3	18,4	15,4

Резюме

- Спостерігається позитивна динаміка намірів громадян щодо участі в голосуванні на парламентських виборах (у разі їх призначення). Тією чи іншою мірою схильні голосувати на виборах до Верховної Ради 68,6% опитаних, тоді як у жовтні 2008 р. про це заявляли 52,8%, у лютому 2009р. – 60,5%. Найвищий рівень очікуваної електоральної активності зафіксовано на Сході (73%) і серед симпатиків Партії регіонів (88,8%), а найнижчим він поки що є на Заході (64,9%) і дещо нижчим (порівняно з електоратом ПР) серед симпатиків блоків Юлії Тимошенко (84,2%) та Арсенія Яценюка (83,6%), що, природно, не може не позначитися на передвиборних рейтингах і шансах різних політичних сил. Очікувана електоральна активність зростає з підвищенням освітнього рівня респондентів і суттєво не залежить від їхнього віку та статі.

- **Якби парламентські вибори відбувалися на момент опитування, серед активного електорату (тих громадян, які тією чи іншою мірою схильні взяти участь у голосуванні), достатню для подолання 3-відсоткового бар'єру кількість голосів могли б отримати: Партія регіонів (28,1%), Блок Юлії Тимошенко (18,3%), Блок Арсенія Яценюка “Фронт змін” (11,9%), Комуністична партія України (7,4%), Блок Литвина (4,7%), Блок Віктора Ющенка “Наша Україна” (3,6%). Як і раніше, балансує на грані подолання прохідного рубежу Всеукраїнське об'єднання “Свобода” (3,1%). Блок Леоніда Черновецького набирає 1,3% голосів, Соціалістична партія і Партія зелених – по 1,2%, Партія “Єдиний центр” – 1%, Прогресивна соціалістична партія – 0,9%, Громадянський рух “За Україну!” – 0,6%. Інші політичні сили поки що підтримують загалом менше піввідсотка виборців. Вагаються з вибором 10,8% представників активного електорату, мають намір голосувати проти всіх 5,6%.**

Порівняно з попереднім опитуванням (лютий ц.р.) статистично достовірне зростання рівня електоральної підтримки має місце у двох політичних сил – у Партії регіонів (на 5,1%) і в Блоку Арсенія Яценюка “Фронт змін” (на 3,7%). Проте це зростання різної природи: якщо у Партії регіонів воно відбулося переважно за рахунок активізації наявного електорату, то в Блоку Арсенія Яценюка – здебільшого завдяки абсолютному

приростові числа симпатиків. Рівень електоральної підтримки Блоку Юлії Тимошенко протягом останніх півроку залишається практично незмінним, зазнаючи лише незначних флуктуацій. **Такий характер розподілу та динаміки електоральних симпатій до провідних політичних сил дає підстави зробити висновок, що на ставленні до них суспільного загалу істотно не позначилися перипетії довкола переговорів про створення широкої парламентської коаліції та їх зриву.**

- У регіональному розрізі електоральні симпатії населення розподіляються між провідними партіями та блоками таким чином:

- на Сході зі значним відривом від інших політичних сил лідирує Партія регіонів (41,6%). На другому місці Комуністична партія України (9,4%), на третьому – Блок Юлії Тимошенко (7,5%). Не набагато відстає від БЮТ Блок Арсенія Яценюка “Фронт змін” (5,7%);

- у Центральному регіоні утримує лідерство Блок Юлії Тимошенко (21,2%). На друге місце вийшов Блок Арсенія Яценюка “Фронт змін” (10,4%), відтіснивши на третє Партію регіонів (9,8%). Далі йде Блок Литвина (5,3%). Долають 3-відсотковий бар’єр також Блок Віктора Ющенка “Наша Україна” (4,2%), КПУ (3,5%) та ВО “Свобода” (3,2%);

- на Півдні домінує Партія регіонів (26%), з досить значним відривом від Блоку Юлії Тимошенко, який посідає друге місце (13%). Доволі міцні позиції тут і у Блоку Арсенія Яценюка (8,9%). Далі йдуть Комуністична партія України (6,5%) і Блок Литвина (4,8%);

- у Західному регіоні майже впритул до лідера – Блоку Юлії Тимошенко (18,1%) наблизився Блок Арсенія Яценюка (16,3%). На третьому місці ВО “Свобода” (7,6%), за ним – Партія регіонів (6,1%), Блок Віктора Ющенка “Наша Україна” (5,1%). Долає тут 3-відсотковий бар’єр і Блок Литвина (3,6%), не дотягує до нього Комуністична партія України (2,3%).

- Зі зниженням віку опитаних зростає їхня схильність голосувати за Блок Арсенія Яценюка, а з підвищенням віку – за Комуністичну партію України. Жінки значно частіше, ніж чоловіки (18,2% і 11%, відповідно) віддають перевагу Блоку Юлії Тимошенко, а в електоратах Комуністичної партії та Партії регіонів, навпаки, відносно більшою є питома вага чоловіків.

Серед прихильників Блоку Арсенія Яценюка вирізняється за кількісним складом категорія осіб з неповною вищою освітою, переважно студентів. В електораті Блоку Ю. Тимошенко дещо переважають інші освітні категорії особи з повною вищою освітою, в електораті Партії регіонів – з неповною вищою, середньою спеціальною та середньою, а серед прихильників Комуністичної партії – з неповною середньою освітою. Інших достовірних залежностей електоральних симпатій від соціально-демографічних характеристик респондентів не простежується.

- На відміну від парламентських виборів, кількість опитаних, тією чи іншою мірою схильних голосувати на виборах Президента України, відзначається більшою стабільністю і є відносно вищою: жовтень 2008 р. – 71,2%; лютий 2009 р. – 72,8%; червень 2009 р. – 71,9%. При цьому рівень очікуваної електоральної активності в Західному регіоні (74,6%) обіцяє бути майже таким самим, як на Сході та Півдні (74,7% і 75,9%, відповідно). Поки що відстає щодо рівня очікуваної активності лише Центральний регіон (65,8%). Порівняно з прихильниками Віктора Януковича та Арсенія Яценюка дещо нижчий рівень електоральної мобілізації демонструють сьогодні також симпатки Юлії Тимошенко (88,6%, 89% та 84,8%, відповідно). Так само як і у випадку парламентських виборів, активність виборців зростає з підвищенням їхнього освітнього рівня і суттєво не залежить од віку та статі.

- **На виборах Президента України, якби вони відбувалися на момент опитування, голоси виборців, більш або менш схильних до участі в голосуванні, розподілилися б так: Віктор Янукович – 26,7%; Юлія Тимошенко – 17,6%; Арсеній Яценюк – 11,9%; Петро Симоненко – 5,3%; Володимир Литвин – 4,3%; Віктор Ющенко – 4%. Решта кандидатів, включених до списку, отримала б разом 11,4% і розмістилася при цьому в такому порядку: Олег Тягнибок (2,3%), Леонід Кучма (2%), Інна Богословська і Сергій Тигипко (по 1,5%), Наталія Вітренко (1,1%), Леонід Черновецький (1%), Анатолій Гриценко (0,9%), Раїса Богатирьова (0,7%), Валентина Семенюк-Самсоненко (0,4%). Вагаються з вибором 12,4% активного електорату, мають намір голосувати проти всіх – 5,5%.**

Протягом останніх півроку обсяги електоратів майже всіх претендентів на президентську посаду характеризуються значною стабільністю. Певну тенденцію до зростання має лише електорат Арсенія Яценюка, однак слабка

вираженість цієї тенденції змушує вельми обережно говорити про наявність у нього перспективи наздогнати, а тим паче випередити лідерів передвиборних перегонів. Ними скоріше за все і надалі будуть Віктор Янукович і Юлія Тимошенко, які, однак, навряд чи зможуть домогтися надто швидкого, “стрибкоподібного” залучення на свій бік абсолютної більшості виборців. Тому **майже напевно можна сказати, що майбутні вибори Президента України проходять у два тури.**

- У першому турі виборів за Віктора Януковича готові проголосувати (від загальної кількості виборців регіону): на Заході – 7,1%, у Центрі – 9,5%, на Сході – 39,5%, на Півдні – 29%. Юлія Тимошенко переважає Віктора Януковича в Західному (21,9%) та Центральному (19,5%) регіонах і відстає від нього у Східному (7,7%) та Південному (12,1%). Арсеній Яценюк найбільшу частку прихильників має на Заході (16,3%). У Південному і Східному регіонах його рейтинги цілком зіставні з рейтингами Юлії Тимошенко (9,7% і 5,8%, відповідно). У Центральному регіоні, де лідера “Фронту змін” підтримують 9,2% виборців, його рейтинг є більш як у два рази гіршим, ніж у лідерки БЮТ. Що стосується впливу соціально-демографічних особливостей респондентів на їхній електоральний вибір, то він характеризується в основному тими самими тенденціями, які простежено на прикладі гіпотетичних парламентських виборів.

- У разі виходу в другий тур президентських виборів найбільш імовірних претендентів, а саме Віктора Януковича і Юлії Тимошенко, кращі шанси на перемогу мав би Янукович, за якого проголосували б 43,3% активного електорату. Вибір на користь Юлії Тимошенко зробили б 34,3%. При цьому за Тимошенко проголосував би кожен третій з прихильників А. Яценюка, тоді як за Януковича – лише кожен десятий. Однак і такого перетікання голосів до лідерки БЮТ на сьогоднішній день недостатньо для її перемоги в другому турі.

У разі виходу в другий тур Юлії Тимошенко в парі з Арсенієм Яценюком за неї проголосувало б 35,8% виборців, за А. Яценюка – 31,6%. Тобто шанси цих претендентів на пост Глави держави були б майже рівними. Урівнює їх зокрема й те, що симпатки В. Януковича схильні голосувати скоріше за Яценюка, ніж за Тимошенко (15,7% і 5,1%, відповідно).

За виходу у другий тур Віктора Януковича і Арсенія Яценюка безперечну перевагу отримав би Янукович (43,3% проти 30,7%), хоча голоси симпатиків Ю. Тимошенко при цьому перетікали б скоріше не до нього, а до Яценюка (12,2% і 28,7%, відповідно).

В інших, малоїмовірних, парах учасників другого туру Юлія Тимошенко та Віктор Янукович перемагають усіх можливих суперників, Арсеній Яценюк перемагає Віктора Ющенка, Володимир Литвин – Віктора Ющенка і Леоніда Кучму. Як іронію долі можна сприймати той факт, що Л. Кучма бере гору в парі з В. Ющенком (34,5% і 20,7%, відповідно).

- Ідею одночасного проведення дострокових президентських і парламентських виборів цілком підтримують і скоріше підтримують, ніж не підтримують разом 43,5% опитаних, скоріше не підтримують, ніж підтримують і зовсім не підтримують 30,5%. Найбільшої популярності ця ідея зажила в регіонах, які є основною електоральною базою Партії регіонів, – у Східному (50,1%) і Південному (49,7%). У Центральному регіоні її підтримують 42,4% респондентів, у Західному – лише 29,8%. Відповідно незгодних з одночасним проведенням президентських і парламентських виборів найбільше на Заході (43%) і найменше на Сході (24,4%). У Центральному і Південному регіонах частки опитаних, яких тією чи іншою мірою не влаштовують одночасні вибори Президента і Верховної Ради, становлять 30,4% та 27,5%, відповідно. Решті респондентів це байдуже (14,4% загалом по вибірці) або вони не можуть визначитися з відповіддю (11,6%). У різних освітніх категоріях тих, кому імпонує ідея виборчого дуплету, найбільше серед громадян з повною вищою освітою (47,4%), найменше – серед осіб з неповною середньою освітою (35,9%). Належність респондентів до тієї чи тієї вікової когорти та статі на позицію в цьому питанні здебільшого не впливає.

